

Capitulum 36

Discipulus: Ex premissis intelligo quod dicentium licere catholicos appellare a papa heretico dicunt quidam quod non est necesse verbum ‘appellandi’ emittere, licet aliquando expediat,
 5 quidam vero dicunt quod hoc est necesse. Primi autem diversas patiuntur difficultates vocales propter varias significationes quas nomini ‘appellationis’ attribuunt. Omnes autem predicti in hoc conveniunt quod omnem doctrinam pape hereticam et etiam papam hereticum licet fidelibus impugnare. Ideo omisso voca-
 10 bulo ‘appellationis’ et ‘appellantis’ volo in quibusdam interrogationibus quas tibi de materia precedenti proponam uti vocabulo ‘impugnationis’ et ‘impugnantium’. In primis autem interrogo an impugnantes papam hereticum sint a catholicis aliis defendendi etiam contra papam taliter impugnantes punire volentem.

15 **Magister:** Circa hanc interrogationem sunt assertiones contrarie. Una est quod impugnantes papam hereticum qui verbum ‘appellandi’ nequaquam emittunt non sunt a catholicis defendendi. Alia est contraria scilicet quod sunt a catholicis defendendi.

Discipulus: Pro istis assertionibus contrariis te libenter audio
 20 allegare.

Magister: Prima assertio videtur posse probari tali ratione. Maius est defendere impugnantes papam hereticum quam eorum impugnationi deferre, quemadmodum maius est defendere appellantes quam appellationi deferre. Sed catholici non tenentur de-
 25 ferre impugnationi pape heretici nisi impugnantes interposuerint appellationem legitimam. Ergo nec tenentur taliter impugnantes defendere. Secundo sic. Per impugnationem non eximitur impu-

2 intelligo] *omitted* An Fi 3 papa] *omitted* We pape Wem 6 vocales] notabiles Ly 6 propter] per An Fi 8 – 9 et ... hereticum] *omitted* Ly 10 ‘appellantis’] appellantium We 12 ‘impugnantium’] impugnantis Ly 13 a] *omitted* Bb 16 quod] si *added* We 16 qui] *omitted* We 18 alia] *omitted* Bb 18 contraria ... quod] **quod omnes impugnantes qualitercunque absque peccato papam hereticum** We Vc* Ba 19 audio] audiam We 23 impugnationi] impugnationem Bb 23 deferre] diferre Ly 23 – 24 quemadmodum ... deferre¹] *omitted* Ly 24 – 25 deferre] diferre Ly 25 interposuerint] interpossunt We 26 nec] non Fi An

gnans a iurisdictione prelati quem impugnat sed per appellationem legitimam eximitur appellans a iurisdictione prelati a quo appellat. Ergo per solam impugnationem pape heretici non eximitur impugnans a iurisdictione pape, sed per appellationem eximitur. Catholici autem non debent defendere contra papam nisi solos exemptos a iurisdictione pape. Ergo licet teneantur defendere appellantes non tamen tenentur defendere impugnantes qui non appellant. 30 35

Capitulum 37

Discipulus: Sufficiant iste allegationes pro assertione predicta, ideo pro contraria allegare conare.

Magister: Quod omnes impugnantes papam hereticum cum circumstantiis debitis, licet non appellent, sint a catholicis defendendi videtur multis rationibus posse probari. Est autem prima ratio talis. Qui sancte, rite, et legitime causam omnium fidelium prosequuntur sunt ab omnibus fidelibus defendendi. Qui enim negotium alicuius gerit utiliter auxilium et favorem ab eo meretur, aliter enim erit ingratus et nequam non reddens bonum pro bono. Sed impugnantes papam hereticum causam omnium fidelium prosequuntur, quia causa fidei est causa omnium catholicorum. Ergo sunt ab omnibus catholicis defendendi. 5 10

Secundo sic. Magis tenentur catholici et fideles defendere prosequentes causam fidei que est causa omnium quam teneatur papa defendere illos qui causas proprias prosequuntur. Sed papa debet defendere illos qui causas proprias prosequuntur, teste Zepherino papa qui, ut habetur 2 q. 6 c. *Ad Romanam*, ait: “ad Romanam ecclesiam ab omnibus maxime tamen ab oppressis est appellan-

28–29 quem ... prelati] *omitted* An Fi 28 per] propter Ly 29 prelati] *omitted* Ly 31 appellationem] pape *added* Ly 33 teneantur] teneatur We 35 appellant] apellaat We 4 cum] *omitted* Ly 5 appellent] appellatione Bb 5 a] *omitted* Bb 9 alicuius] alterius Fi An 13 ergo] **taliter impugnantes papam hereticum** *added* We Vc* Ba 17 qui] *omitted* We 18 ait] sic Ly 19 ab omnibus] *omitted* Bb Fi An We Ly 19 tamen] *omitted* Ly

20 dum et concurrentum quasi ad matrem ut eius uberibus nutrian-
 tur, auctoritate defendantur, a suis oppressionibus releventur”. Er-
 go multo magis si impugnantes papam hereticum ad quoscumque
 concurrerint orthodoxos, sunt ab eis defendendi.

Tertio sic. Magis sunt defendendi a catholicis impugnantes he-
 25 reticam pravitatem, ne propter impugnationem huiusmodi patian-
 tur, quam sint socii a sociis. Sed socius socium debet defendere,
 teste Ambrosio qui in libro ‘De officiis’, ut legitur 23 q. 3 c. *Non*
inferenda, ait: “qui enim non repellit a socio iniuriam, si potest,
 tam est in vitio quam ille, qui facit”. Ex quibus verbis colligi-
 30 tur quod socius socium debet contra iniuriantem defendere. Ergo
 multo magis catholici debent impugnantes hereticam pravitatem
 defendere ne propter impugnationem huiusmodi iniuriam patian-
 tur.

Quarto sic. Non minus tenentur catholici defendere impugnan-
 35 tes hereticam pravitatem quam ecclesia teneatur defendere sce-
 leratos et impios qui ad eam confugiunt, cum boni magis sint
 defendendi quam mali. Sed ecclesia tenetur defendere malos fu-
 gientes ad ipsam (17 q. 4 c. *Frater et coepiscopus noster* et c.
Sicut) et in multis aliis decretis sanctorum patrum idem habe-
 40 tur. Ergo multo magis catholici tenentur defendere impugnantes
 hereticam pravitatem.

Discipulus: Quod ecclesia defendit malos fugientes ad ipsam
 est ex privilegio speciali quale non habent impugnantes hereticam
 pravitatem.

45 **Magister:** Hec responsio impugnatur, quia ubi est eadem ra-
 tio debet esse idem ius. Sed ratio quare ecclesia defendit malos
 fugientes ad ipsam est ut honor ecclesie conservetur (17 q. 4 c.

20–21 nutriantur] et *added* Ly 21 defendantur] et *added* Bb Fi An We Ly 22
 si] *omitted* Ly 28 enim] *omitted* Bb Fi An We Ly 36 boni] *omitted* Fi An
 37–38 fugientes] fugiente We 38 c¹] reum et c. *added* We 38 et
 coepiscopus] *omitted* Bb Fi An We Ly 38 noster] vester Ly An 42 defendit
 ] defendat Ly

Reum). Honor autem ecclesie et universaliter omnium catholicorum et etiam Dei magis conservatur per defensionem impugnantium hereticam pravitatem quam per defensionem malorum quantumcunque ad ecclesiam confugerint. Ergo magis defendendi sunt quam tales mali predicti. 50

Discipulus: Alias rationes adducas.

Magister: Quinto videtur posse probari eadem assertio sic. Fides catholica est magis defendenda quam patria. Unusquisque autem debet defendere patriam iuxta illud sapientis: “pugna pro patria”. Cui concordat Ambrosius primo ‘De officiis’ qui, ut legitur 23 q. 3 c. *Fortitudo*, ait: “fortitudo, que bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena iustitia est”. Ergo multo magis fides catholica est ab omnibus catholicis defendenda. Non autem defenditur fides nisi defensentur impugnantes hereticam pravitatem. Igitur omnes catholici pro loco et tempore impugnantes hereticam pravitatem debent defendere. 55 60

Sexto sic. Hoc debet catholicus impugnantibus papam hereticum sine quo dilectio Dei et proximi non habetur. Sed absque defensione impugnantium papam hereticum dilectio Dei et proximi non habetur. Quod autem dilectio Dei, patet, quia quod non fit impugnantibus propter Deum papam hereticum non fit Deo, iuxta illud Christi Matth. 25: “quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec michi fecistis”, ubi Christus asserit manifeste quod opera misericordie que non fiunt suis fidelibus, intelliguntur non fieri 65 70

48 universaliter] utiliter Ly 52 sunt] impugnantes pravitatem hereticam *added* We 52 tales ... predicti] **mali ad ecclesiam confugientes** We Vc* Ba 54 eadem] eandem We 56 sapientis] Cathonis Ly 57 patria] etc. *added* Ly 57 ambrosius] libro *added* We 65 debet] quilibet *added* Ly 65 – 66 hereticum] facere *added* Ly 68 autem] non We Ly 71 his] istis Ly 72 suis] *omitted* Fi An

56–57 W.J. Chase, ed., *The Distichs of Cato*, Madison, Wisc., 1922, p. 12, no. 23 (*collectio distichorum vulgaris*) 57–60 col. 897 70–71 Matthew 25:45

sibi, propter quorum omissionem impii deputabuntur eternis suppliciiis. Ergo defensio que non exhibetur impugnantibus papam
 75 hereticum intelligitur non exhiberi Deo. Qui autem non exhibet defensionem debitam honori divino Deum non diligit. Ergo qui non defendit impugnantes hereticam pravitatem caret dilectione divina. Nec etiam habetur dilectio proximi si impugnantes hereticam pravitatem minime defenduntur. Quia qui proximo in sua
 80 necessitate non subvenit caritatem proximi minime habet. Impugnantes autem papam hereticum maxime indigent defensione. Ergo qui eos negligunt defensare caritatem ad ipsos nullatenus habent.

Septimo arguitur sic. Non defendere Christum et non defendere
 85 re discipulos Christi veritatem catholicam nuntiantes ad idem genus criminis pertinet, sicut spernere Christum et spernere discipulos Christi. Sed spernere Christum et spernere discipulos Christi ad culpam spectat consimilem, ipso Christo testante qui, ut habetur Luc. 10, dixit discipulis suis: “qui vos spernit me spernit”.

90 Hoc etiam patet, quia non defendere alium est quidam modus specialis alium contempnendi. Qui enim non defendit, spernit. Non defendere namque, cum quis potest, ex contemptu procedit sicut defendere ex amore procedit. Sed omnes catholici debent Christum defendere quando possunt, testante Augustino, qui turbam
 95 asserit graviter deliquisse quia Christum cum duceretur ad mortem non defendit, qui, ut habetur 23 q. 3 c. ultimo, ait: “ostendit propheta nec illos immunes a scelere esse, qui permiserunt prin-

---

75 exhibet] exhibit Fi An Ly 86 pertinet] pertinent Bb pertinere videtur We 86 sicut] sic Ly 87 christi¹ ... discipulos] omitted Fi 87 sed ... discipulos] omitted We 87 christi²] omitted Fi An We 90 hoc] Hec We 91 alium] omitted Ly 92 namque] enim Ly 92 cum] quem Ly 94 testante] teste An beato added We 94 qui] quia Bb 95 deliquisse] delinquisse Fi An 96 qui] qua Ly 96 c ultimo] omitted Ly 96 ait] ostendit Ly

---

89 Luke 10:16 96–99 c. *Ostendit* col. 898

cipibus Christum interficere, cum pro multitudine timerentur, et possent illos a facto, et se a consensu liberare”. Ergo etiam illi qui discipulos Christi veritatem catholicam nuntiantes non defendunt non sunt immunes a scelere reputandi. Tales autem discipuli Christi sunt papam hereticum impugnantes qui veritatem profitentur catholicam. Ergo tales sunt ab omnibus catholicis defendendi. 100

Octavo sic. Qui miserie alicuius compatitur subvenit sibi et defendit eum cum potest. Sed sanum membrum et verum corporis Christi mistici compatitur alteri membro in periculo constituto, cum videmus iuxta Apostolum quod “si quid patitur unum membrum” (corporis naturalis) “compatiuntur omnia membra” (1 Cor. 12.) Ergo si aliqui patiuntur propter impugnationem catholice veritatis, omnia membra sana corporis Christi mistici compatiantur eisdem et per consequens eis subveniunt et ipsos defendunt si possunt. 105 110

Nono sic. Opera misericordie sunt omnibus impendenda. Ergo et defensio cum sit opus misericordie est omnibus impendenda, et per consequens defensio impugnantibus papam hereticum est prestanda. 115

Capitulum 38

Discipulus: Per istam rationem probaretur quod impugnantes catholicam veritatem essent a catholicis defendendi quia opera misericordie non solum bonis sed etiam malis oportet catholicos exhibere. 5

---

98 interficere] et *added* Ly 101 – 102 discipuli christi] *omitted* We 104 sic] *omitted* Ly 107 videmus] videamus Ly 108 1] ad *added* Ly 110 compatiuntur] compatitur Bb 111 eisdem] eidem Bb Fi An 111 subveniunt] subvenit We 114 et] *omitted* Fi An Ly 114 impendenda] exhibenda We 3 catholicam] fidem vel *added* Ly 4 sed etiam] immo We

Cum ergo defensio sit opus misericordie oportet catholicos defensare hereticos veritatem catholicam impugnantes. Item, opera misericordie nequaquam cadunt sub precepto, tunc enim qui non daret eleemosynam aut non redimeret captivos peccaret mortaliter. Si ergo defensio est opus misericordie catholici ad talem defensionem de necessitate salutis minime astringuntur.

Amplius, sicut punire delinquentes pertinet solummodo ad iudices seculares vel ecclesiasticos, ita defendere bonos ad superiores et potestates publicas noscitur pertinere. Ergo non ad omnes catholicos pertinet defensare impugnantes papam hereticum.

Rursus, oppressorum defensio exhibetur cum illate vel inferende iniurie propulsantur. Sed iniurias propulsare ad viros perfectos minime pertinet, tum quia talibus Ipsa Veritas ait Matth. 5: "Ego autem dico vobis non resistere malo". Tum quia armis iniuria propulsatur, viris autem perfectis, sicut clericis, non licet arma movere. Ergo saltem ad viros perfectos minime spectat impugnantes papam hereticum defensare. Ista sunt que rationem factam de operibus misericordie et nonnullas alias, ut michi videtur, impediunt. Ideo quomodo respondetur ad ea gestio scire.

Capitulum 39

Magister: Dicunt nonnulli quod iste obiectiones tuam insipientiam manifestant, et quod non intelligis assertionem predicatam ostendunt. Ad cuius evidentiam tria dicunt esse notanda, quorum primum est quod sicut diversa sunt opera iustitie quorum

---

7 hereticos] *omitted* Fi An 8 nequaquam] nunquam Fi An 9–10 mortaliter] mortale Bb 11 salutis] precepti We 14 non] *omitted* Bb 15 impugnantes] *omitted* Ly 17 propulsantur] pulsantur Ly 18 pertinet] spectat We 24 ea] illas Bb *omitted* An 4 dicunt] debent Ly

quedam omnibus subditis et prepositis possunt congrue convenire (sive enim subditus sive prepositus alienum habet, de necessitate iustitie restituere debet nisi ex aliqua causa rationabili excusetur), quedam vero sunt opera iustitie que non conveniunt omnibus sed solum prepositis (sicut iudicare iuste non competit nisi superiori), sic sunt quedam opera misericordie et beneficentie que omnibus competere possunt, sicut orare, intercedere pro aliquo, et nonnulla alia, quedam vero sunt opera misericordie que non omnibus competere debent, cuiusmodi opus est nonnunquam aliquos armis defendere.

Secundo dicunt esse notandum quod licet precepta affirmativa obligent semper, non tamen pro semper, et ideo semper remanet quilibet obligatus ad opera misericordie que sibi competunt proximis exhibenda. Non tamen tenetur quilibet talia opera misericordie omni tempore exercere sed loco et tempore opportunis, aliis circumstantiis debitis observatis.

Tertio dicunt esse notandum quod multis modis potest quis alios defensare. Uno modo armis violentie resistendo, alio modo verbis pro aliquo allegando vel impugnare volentes verbis exhortatoriis, preceptoriiis, vel prohibitoriis seu aliis quibuscunque a violentia reprimendo, alio modo occultando vel non prodendo, aut in domum vel locum tutum recipiendo, aliisque modis quam pluribus quos longum esset enarrare contingit alios defensare.

Discipulus: Narra quomodo ad obiectiones meas per ista notabilia respondetur.

Magister: Ad primam dicunt quod quamvis interdum oporteat etiam malis opera misericordie exhibere, non tamen omnia opera

⁷ sive¹] sicut Ly 7 enim] cum Ly⁷ habet] habuerit We 8 debet] habet Fi An Ly 8 aliqua] *omitted* Ly 8 rationabili] rationali Bb Ly 12 que] qui Bb 14 opus] misericordie *added* We 15 aliquos] alios Ly 20 sed] hoc *added* Ly 21 debitis] debite Ly 23 alios] *omitted* Ly 24 aliquo] alio Ly 24 volentes] nolentes Ly 25 quibuscunque] modis *added* Fi An 26 reprimendo] reprehendendo Ly 27 vel] in *added* Fi An 27 quam] *omitted* Ly 28 contingit] convenit Ly 32 exhibere] exhiberi Bb *omitted* Fi

miseri-
 cordie sunt omnibus malis et impiis exhibenda. Intercedere
 enim apud iudicem pro puniendis reis est opus misericordie et
 35 tamen pro sceleratis incorrigibilibus liberandis nullus intercedere
 debet (23 q. 4 c. *Est iniusta*), et ideo licet hereticis impugnantibus
 catholicam veritatem sint quedam opera misericordie impenden-
 da, defensio tamen que in favorem heretice pravitatis vel in pre-
 iudicium fidei christiane posset aliquantulum redundare est omnino
 40 subtrahenda, que tamen catholicis papam hereticum impugnantibus
 in favorem fidei orthodoxe a fidelibus est prebenda.

Ad secundam potest dici quod omnia opera misericordie pro
 aliquo tempore cadunt sub precepto, quemadmodum amor proxi-
 mi ex quo omnia opera misericordie procedere debent cadit sub
 45 precepto. Et ideo defensio impugnantium papam hereticum, cir-
 cumstantiis debitis observatis, cadit sub precepto, licet tale pre-
 ceptum non intelligatur pro omni tempore obligare.

Discipulus: Pro quo tempore secundum istos obligat hoc pre-
 ceptum.

50 **Magister:** Respondetur quod sicut dare eleemosynam tenetur
 de necessitate ille qui potest cum ex parte indigentis apparet evi-
 dens eturgens necessitas, nec scit alium quem probabiliter credit
 velle et posse necessitatem habentis indigentiam subvenire, sic
 tunc tenetur quilibet qui potest modo defensionis sibi congruo
 55 et possibili impugnantem papam hereticum defensare, quando tali
 defensione necessario indigent nec apparet alius qui eis velit et
 possit tuitionem impendere. Sicut etiam quando immineret peri-
 culum fidei essent prelati a subditis arguendi et fides catholica

---

34 reis] rei Bb 39 posset] potest Ly 47 intelligatur] intelligitur Ly
 52 credit] credat We 53 habentis] habenti iuxta Ly 56 eis] eas Bb 57
 tuitionem] tutionem Ly 57 immineret] imminet Fi An Ly

esset fideliter confitenda, sic quando ex omissione defensionis
impugnantium papam hereticum periculum fidei immineret vel 60
subtraheretur honor Dei, essent impugnantes papam ab omnibus
qui *possent*, si non *appareret* alius qui eos protegeret,
defendendi, et quicumque eis in aliquo casu (videlicet
predictorum) defensionem debitam denegaret in peccatum
mortale et fautoriam heretice
pravitatis laberetur nec posset aliquis nisi per solam impotentiam 65
excusari.

Discipulus: De ista materia in septimo huius diligenter inquiram. Ideo refer quomodo ad aliam instantiam respondetur.

Magister: Ad illam instantiam dicitur quod aliquod genus defensionis solummodo pertinet ad iurisdictionem habentes, quemadmodum ad eos pertinet tantummodo regulariter plectere delinquentes. Sed preter talem defensionem, sicut dictum est in tertio notabili suprascripto, sunt multi alii modi defendendi papam hereticum impugnantes, qui aliis a iudicibus competere possunt. Sepe enim aliqui a violentiis aliorum solum precibus defenduntur, unde et de tali modo defensionis habetur dis. 87 c. *Eos* ubi sic legitur: “eos, qui ad ecclesiam confugiunt, tradi non oportet, sed loci sancti reverentia et intercessione defendi”. Ex quibus colligitur quod nonnunquam eo ipso quod aliqui non traduntur vel pro eis interceditur, defenduntur. Multis etiam aliis modis potest 80
quis defendi, qui non solum ad iurisdictionem habentes sed etiam ad quoscunque alios pertinere noscuntur. Possunt ergo catholici

59 sic] sicut Fi An 61 papam] hereticum *added* Ly 62 possent] possunt
Bb Fi An Ly 62 appareret] apparet Bb Fi An Ly 63 casu
] casuum We 65 posset aliquis] possent aliqui Ly 6 67 materia] *omitted*
Ly 67 diligenter] *omitted* Ly 69 instantiam] respondetur seu Ly 71 eos]
eosdem Ly 71 regulariter] petere *added* Ly 75 solum] solis We 76 et]
omitted Ly 77 legitur] habetur Fi An 77 confugiunt] confugerunt Bb Fi
confugerint We 82 ad] *omitted* Bb Fi An We 82 quoscunque] quoslibet An
Fi

minimi nullam iurisdictionem habentes et etiam maiores multis
 85 modis defendere papam hereticum impugnantes, quia interdum
 eos non tradendo, occultando, ab eorum persecutione molestantes
 verbis multiphariis revocando, et aliis modis quos longum
 esset enarrare.

Et per idem respondetur ad obiectionem quartam, quia preter
 defensionem que fit armis sunt multi alii modi defendendi impu-
 90 gnantes predictos. Cum vero accipis quod iniuriam propulsare
 ad viros perfectos minime pertinet, negatur de multis modis iniu-
 riam propulsandi. Et cum allegas auctoritatem Christi, responde-
 tur secundum Augustinum super Iohannem ut legitur 23 q. 1 c.
Paratus, quod dictum Christi preceptum magis est ad preparatio-
 95 nem cordis quam ad opus. Cum autem dicis quod armis iniuria
 propulsatur, verum dicis. Sed preter istum modum propulsandi
 iniuriam sunt alii multi viris perfectis et clericis congruentes.

Capitulum 40

Discipulus: Considero ex predictis quod isti largissime nomi-
 ne ‘defensionis’ utuntur, cum dicunt quod impugnantes papam
 hereticum sunt a catholicis defendendi, et ideo magis quam prius
 5 assertionem predictam intelligo, et tamen adhuc vellem scire an
 amplius quam prius sepe dicta assertio *explicetur*.

Magister: Videtur quod ultimate sic valeat explicari. Quilibet
 catholicus et fidelis impugnans zelo fidei orthodoxe papam he-
 reticum, cum evidenter indiget et necessario, vel periculum im-
 10 mineret fidei christiane, tenetur de necessitate salutis modo sibi
 possibili et congruenti defendere, si alius non apparet in promptu

---

83 minimi] minime Bb *omitted* Ly 85 eos] *omitted* Ly 88 ad] ab Bb 88 obiectionem] *omitted* Ly
 89 – 90 impugnantes predictos] impugnatos We 93 secundum] per We beatum *added* We
 96 propulsandi] pulsandi Ly 5 et] *omitted* Ly 5 an] si Ly 6 explicetur] explicatur Bb Fi
 An Ly 8 zelo] zeli Bb 10 de] *omitted* Bb Ly

quem probabiliter credat velle et posse taliter impugnantes papam hereticum defensare.

Discipulus: Quid si quis credat tales ex rancore vel odio aut alias ex mala radice papam hereticum mala intentione impugnare, nunquid tenetur eos predicto modo defendere. 15

Magister: Nullus debet presumere tales papam hereticum mala intentione impugnare nisi hoc sibi constet legitime et non ex levi iudicio. Si tamen constaret sibi quod ex mala intentione papam hereticum impugnarent, eos deberet defendere ne propter impugnationem pravitatis heretice paterentur, maxime si ex omissione defensionis ipsorum periculum fidei immineret, quia in hoc magis veritas *defenderetur* catholica quam pravitatem hereticam impugnantes. Ad veritatem autem catholicam defendendam universi catholici sunt astricti. 20

Discipulus: De quo periculo fidei imminente intelligitur dicta assertio cum dicit quod taliter impugnantes papam hereticum sunt tuendi quando periculum fidei immineret. 25

Magister: Respondetur quod intelligitur de periculo fidei in una regione vel regno imo etiam uni soli homini imminente, quia si quis probabiliter estimaret quod unum regnum vel regio aut civitas vel etiam unus homo averteretur a fide vel faveret heretice pravitati nisi taliter *impugnantibus* papam hereticum defensionem impenderet, ipse non tuendo, si posset, mortaliter peccaret. 30

Capitulum 41

Discipulus: Assertionem predictam, ut estimo, clare intelligo, quamvis non sit michi demonstratum quod contineat veritatem, pro qua adhuc allegare coneris ut sciam fundamenta quibus frater

12 et] vel Ly 14 vel] et Ly 15 mala intentione] *omitted* We 16 eos] eas Bb 17 debet] *omitted* Bb 17 tales] talem Ly 18 hoc] *omitted* Ly 20 deberet] deberent Bb Fi An 22 immineret] videtur imminere Ly 23 defenderetur] defenditur Bb Fi An Ly 26 imminente] imminent We Ly 28 immineret] imminet Ly 30 imminente] imminenti Ly 31 quis] aliquis Ly 31 estimaret] extimaret We 33 impugnantibus] impugnantes Bb Fi An Ly 33 defensionem] defenderet Ly 34 impenderet] *omitted* Ly 34 ipse] ipsos Ly 34 non] tamen Fi An 2 estimo] extimo We

5 M. et sui sequaces probare nituntur quod sunt a catholicis contra summum pontificem defendendi.

Magister: Assertio memorata decimo tali ratione videtur posse probari. Illud sine quo periclitatur tam fides catholica quam humana societas magis est a catholicis impendendum pro fide
 10 catholica conservanda quam pro societate servanda, eo quod quilibet catholicus magis zelare tenetur pro fide quam pro societate humana. Absque mutua tamen defensione periclitatur tam catholica fides quam humana societas. Pro humana autem societate servanda Christiani sibi debent auxilium mutuuum impendere, quia
 15 quemadmodum Veritate testante, ut habetur Matth. 12: “omne regnum divisum contra se desolatur, et omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit”, sic omnis societas per mutuam defensionem minime colligata non stabit, quod Veritas Ipsa ubi prius insinuare videtur aperte cum dicit: “qui non est mecum contra
 20 me est et qui non congregat mecum spargit”. Ex quibus verbis colligitur quod qui non est cum aliquo, ipsum modo sibi congruenti et possibili defendendo, contra ipsum esse dinoscitur. Ex quo sequitur quod talis societas minime stabit. Et ita pro societate humana servanda debet unus alii defensionem impendere. Ergo
 25 multo magis pro servanda fide catholica debet unus alteri defensionem et tuitionem cum potest impendere. Ex quo inferitur quod impugnantibus papam hereticum est defensio exhibenda.

Undecima ratio talis est. Qui debet alteri auxilium et consilium in aliqua causa impendere debet eidem defensionem con-

5 M] Mich' Bb Fi An We Michael Ly 7 decimo] decima Bb We undecimo Ly 8 periclitatur] periclitaretur Ly 10 servanda] conservanda Ly 13 – 14 servanda] conservanda Ly 15 ut] prout Bb 15 ut habetur] *omitted* Fi An 16 contra se] *omitted* Ly 16 desolatur] desolabitur Bb Fi An We Ly 19 qui] autem *added* Bb Fi An Ly 20 spargit] dispergit Bb Fi An Ly 21 est] *omitted* Bb 21 – 22 sibi congruenti] convenienti Ly 24 alii] alteri Ly 25 unus] unusquisque Ly 27 exhibenda] adhibenda Ly 28 undecima] Duodecima Ly

15–17 Matthew 12:25 19–20 Matthew 12:30

gruam exhibere. Catholicus autem debet impugnantibus papam hereticum auxilium et consilium impendere, aliter enim zelator fidei catholice nequaquam existeret. Ergo debet eis etiam defensionem impendere. 30

Duodecima ratio talis est. Quilibet tenetur defendere, si potest, patientem quamcumque iniuriam. Ergo multo magis quilibet tenetur defendere, si potest, patientem iniuriam quia defendendo fidem catholicam papam hereticum nititur impugnare. Consequentia est manifesta et evidens, quia si patiens iniuriam est defendendus, maxime defendendus est si propter iustitiam et catholicam fidem iniuriam noscitur sustinere. Antecedens autem auctoritatibus sanctorum patrum videtur aperte probari. Ait enim Symachus papa ut habetur dis. 83: “mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit, non excludit”, et per consequens iniuriam probatur inferre qui hanc cum possit non excludit. Nullus autem debet iniuriam inferre. Ergo quilibet tenetur iniuriam patientem, cum possit, defendere. Item, Ambrosius libro ‘De officiis’, et ponitur dis. 86 c. *Pasce*, ait: “quisquis enim pascendo hominem servare poteris, si non pavisti, occidisti”. Ex quibus verbis colligitur quod ille dicitur occidere alium qui sustentationem, cum potest, non exhibet corporalem. Ergo similiter ille intelligitur iniuriam irrogare qui, cum potest, iniuriam non excludit. Et ita quilibet, si potest, debet defendere iniuriam patientem. Item, Innocentius tertius, ut habetur *Extra, De sententia excommunicationis*, c. *Quante*, asserit manifeste quod “facientes et consentientes pari pena plectendos canonica condempnat 55

34 duodecima] Tredecima Ly 34 ratio] omitted An Fi 36 iniuriam] propter iustitiam added Ly 38 si] omitted Ly 39 defendendus¹] omitted Ly 39 est²] omitted Ly 39 si] omitted Bb 40 sustinere] subsistere Bb substinere We suscipere Ly 42 83] c. presbyter added Ly 42 enim] omitted Bb Fi An We 43–45 et ... excludit] omitted Bb 44 probatur] videtur Ly 46 ambrosius] in added Ly 47 quisquis] omitted Bb 47 enim] omitted Bb Fi An We 48 hominem] hominibus Bb 48 poteris] potes Ly 48 pavisti] paveris fame Ly 49 qui] omitted Bb 50 potest] posit Fi An Ly 55 canonica] catholica We Ly

41–43 Gratian, *dictum ante* c. 1, col. 293 47–48 col. 302 53–57 col. 909

auctoritas, eos etiam delinquentibus favere interpretans, qui, cum possunt, manifesto facinori desinunt obviare”. Ex quibus verbis datur intelligi quod qui proximum ab inferenda iniuria non defendit, cum potest, est pari pena cum iniuriante plectendus. Ita
60 quilibet, cum potest, patienti iniuriam debet defensionem impendere.

Capitulum 42

Discipulus: Auctoritates predictae de solis iudicibus vel prelati-
tis habentibus super alios potestatem debent intelligi, non autem
de illis qui potestatem vel iurisdictionem super iniuriantes nul-
5 lam habent. Quod pluribus modis videtur posse probari. Primo
autem hoc auctoritate beati Augustini que ponitur 23 q. 4 c. *For-*
te ostenditur. Ait enim: “forte in populo Dei stat iuxta te avarus,
raptor, inhians rebus alienis, quem nosti talem, et fidelis est, vel
potius fidelis vocatur. Non eum potes de ecclesia pellere, non ha-
10 bes aliquem aditum castigando et corripiendo ipsum corrigere,
accessurus est tecum ad altare. Noli timere”, et infra: “sane si
iudex es, si iudicandi potestatem accepisti, ecclesiastica regula,
si apud te accusatur, si veris documentis testibusque convincitur,
coherce, corripe, excommunica, degrada”. Ex quibus verbis da-
15 tur intelligi quod non ad socios sed ad prelatos spectat corrigere
delinquentes, et per consequens non ad socios sed ad prelatos
spectat defendere passos iniurias quia cuius est defendere pa-
tientem iniuriam eius est reprimere et per consequens plectere
iniuriam inferentem.

---

56 etiam] *omitted* BbFiAnWeLy 56 delinquentibus] delinquentibus Bb 57
possunt] possint We 59 iniuriante] iniurianto Bb 59 plectendus] et
added We Ly 2 Discipulus] **Dic queso qualiter auctoritates predictae**
intelligi debent. Magister *added* Pab 2 predictae] **secundum quosdam**
added Pab 5 modis] *omitted* An Fi 6 hoc] *omitted* Ly 6 beati]
omitted We 6 que] qui Bb 7 dei] *omitted* An Fi 8 et] hic An Fi 9
eum] autem We 9 – 10 habes] habens Bb Fi An 10 et] vel Bb Fi
An Ly 10 corripiendo] corrigendo Ly 10 ipsum] illum Bb Fi An Ly
10 sane] eodem capitulo Ly 13 si¹] *omitted* Bb Fi An 13
testibusque] testibus Bb 14 excommunica] et *added* Ly 15 spectat]
specta Bb 15 corrigere] *cancelled* Fi 16 – 17 delinquentes ... spectat]
omitted Fi

Secundo probatur idem sic. Si socius tenetur defendere socium, videns aliquem verberare clericum et non defendens ipsum sententiam excommunicationis incurreret iuxta auctoritatem Innocentii tertii superius allegatam. Sed hoc est inconveniens, sicut glossa ibidem tali ratione probat: “nullus est excommunicatus ex facto alterius nisi participando vel in locutione, vel in oratione, aut in crimine, supra eodem, capitulo *Nuper*, vel nisi mandatum vel auctoritatem prestiterit, supra eodem, capitulo *Mulieres*”. Sed hic nullo tali modo participat, ergo non est excommunicatus, et per consequens socius non tenetur defendere socium.

Tertio probatur idem ratione quam innuit glossa ubi supra et eandem tangit glossa 23 q. 3 c. *Non inferenda*, que sic potest formari. Nullus tenetur ad illud pro quo potest ex pacto recipere pecuniam, quia illud ad quod quis de necessitate absque omni pacto tenetur debet gratis impendere. Sed pro defensione socii socius licite recipit pecuniam, nec receptam pecuniam tenetur restituere. Ergo socius non tenetur socium de necessitate absque pacto defendere.

Quarto ostenditur idem sic. Non magis tenetur socius socium defendere quam teneatur medicus periclitantem infirmum gratis curare. Sed medicus non tenetur gratis infirmum curare, quia de suo non tenetur quis facere beneficium (10 q. 2 *Precarie*). Ergo nec socius tenetur socium gratis defendere.

Quinto sic. Defensio socii est quedam militia vel aliquid simile militie. Sed nemo tenetur suis stipendiis militare, testante

21 et] *omitted* Bb 22 incurreret] incurrent Bb incurrit Ly 24 probat] probatur Bb Fi An 24 est excommunicatus] excommunicatur Bb Fi An We Ly 25 vel¹] *omitted* We Ly 25 in²] *omitted* Ly 26 supra ... nuper] fuerit ei compar Ly 26 nisi] *omitted* Ly 26 mandatum] eius mandato Bb Fi An We Ly obediendo *added* Ly 27 auctoritatem] auctoritate Fi An We Ly 27 prestiterit] predicando Bb Fi An Ly prestando We 27 eodem] *omitted* Bb Fi An We Ly 33 quis] *omitted* Bb 35 recipit] ex pacto We 38 ostenditur] probatur Ly 38 socius] *omitted* Bb 38 socium] de necessitate *added* Ly gratis *added* We 39 teneatur] tenetur Ly 41 facere] ferre Ly 41 10] 18 Bb Fi An 44 testante] teste Ly

22–23 1 Dial. 6.41 26 col. 900 27 col. 891; Gloss, s.v. interpretans, col. 1919 31 Gloss, s.v. si potest, col. 1294 41 col. 621 44–46 1 Corinthians 9:7

45 Apostolo qui 1 Cor. 9 ait: “quis militat suis stipendiis unquam ”
 quasi diceret “nullus”. Ergo nemo tenetur alium gratis defendere.
 Sexto sic. Defendere socium est benefacere. Sed nemo tenetur
 alii benefacere gratis quia per leges nemo cogitur benefacere sed
 malefacere prohibetur, ut testatur Augustinus contra Petilianum
 50 et ponitur 23 q.5 *Ad fidem*. Ergo nemo tenetur socium gratis de-
 fendere. Hec sunt quibus probari videtur quod socius non tenetur
 socium gratis defendere, ex quo sequitur quod non tenentur om-
 nes catholici impugnantes papam hereticum defensare.

Porro quia, ut estimo, frater M. et adherentes sibi illos qui
 55 ipsos contra summum pontificem non defendunt reprehensibiles
 arbitrantur, putantes quod non solum pro causa fidei patientes sed
 etiam alii pro levioribus causis sustinentes persecutiones et iniu-
 rias non tantum a prelatiis sed etiam a sociis et aliis sunt pro vi-
 ribus defendendi, peto quod assertionem predictam, quod socius
 60 videlicet tenetur defendere socium, allegationibus quantum potes
 fortioribus munire coneris, et quomodo ad rationes in contrarium
 quas adduxi frater M. et sui respondeant studeas propalare. Per
 huiusmodi enim et impugnationes quibus predicti frater M. et sui
 dominum summum pontificem et sibi adherentes impugnare co-
 65 nantur magis profunde intelligam, et quomodo debent reprobari
 et refelli evidentius animadvertam.

Capitulum 43

45 qui] *omitted* An Fi 45 1] ad *added* Ly 45 ait] *omitted* An Fi 45
 unquam] *omitted* Ly 48 sed] *omitted* Bb 49 petilianum] Potilianum Bb
 Pelagium Ly 50 23] 22 Ly 51 – 52 hec ... defendere] *omitted* Ly 53
 defensare] *omitted* Bb Discipulus *added* Ly Vg Va Bb An Fi Es 54
 estimo] extimo We 54 M] Mich' Bb Fi An Michael We 57 sustinentes]
 substinentes We 57 persecutiones] persecutionis Bb 60 videlicet] *omitted*
 An Fi 61 coneris] teneris Bb 62 adduxi] adduxisti Ly 62 M] Mich' Bb Fi
 An Mich. We 62 propalare] ut *added* Ly 63 enim] *omitted* Ly 63 et']
omitted We Ly 63 M] Mich' Bb Fi An Mich We 66 evidentius] advertam
added Fi 66 animadvertam] advertam Ly

50 col. 939

Magister: Nequaquam deciperis estimando quod frater M. et adherentes sibi valde reprehensibiles nonnullos reputant christia- nos et a peccato mortali nullatenus excusandos pro eo quod eis defensionem contra dominum I. non impendunt, dicentes quod 5
quilibet, cum potest, modo congruenti et sibi possibili tenetur socium iniuriam patientem defendere et a periculo liberare. Ex quo moliuntur inferre quod cum ipsi propter iustitiam et fidem catholicam persecutiones gravissimas patiantur, sunt a catholicis defendendi et a periculis liberandi.

10

Quod autem socius socium patientem iniuriam, cum potest, modo sibi congruenti et possibili, teneatur etiam gratis defendere, auctoritatibus, rationibus, et exemplis videtur posse probari. Hoc enim Ambrosius, ut allegatum est superius, vocaliter et sententialiter videtur asserere dicens: “qui enim non repellit a socio 15
iniuriam, si potest, tam est in vitio quam ille, qui facit”. Ex quibus verbis colligitur quod qui non defendit socium culpam incurrit, quia repellere iniuriam est defendere reputandum.

Discipulus: Ad hoc respondet glossa ibidem dicens: “si potest, id est si est in potestate positus”. Ex quibus verbis glosse datur 20
intelligi quod Ambrosius loquitur de prelatiis.

Magister: *Glossa* illam expositionem non asserit, sed tantummodo recitat, quam in fine illius notule reprobare videtur dicens: “sed istis, scilicet asserentibus expositionem predictam, obviat in- 25
fra, eodem capitulo ultimo”. Ex quo capitulo colligitur evidenter

2 estimando] existimando Ly 2 M] Mich We 3 sibi] sui Ly 4 excusandos excusantes Bb 4 eis] eos Bb 5 I] Io. Bb Fi An We 6 possibili] compossibili

Bb Ly 9 patiantur] omitted Bb 14 superius] supra We 14 vocaliter] notabiliter Ly 16 tam] tantum Ly 16 quam] quantum Ly 17 incurrit] Magister: istam glossam exponam added Ly 18 reputandum] Magister: glossam illam added Bb 22 glossa] glossam Bb Fi An Ly super added Ly 22 expositionem] expom Bb exponem Fi An hoc added Ly 23 quam] omitted Ly 24 scilicet] omitted Ly

14 I Dial. 6.37 15–16 col. 898 19–20 Gloss, s.v. si potest, col. 1294 24–25 c. *Non inferenda*, col. 898

quod turba Iudeorum que non defendit Christum contra principes ipsum occidere volentes nequaquam fuit immunis a scelere. Ex quo sequitur quod non solum prelati sed etiam plebei tenebantur defendere Christum contra prelatos eorum, et ita socius
 30 tenetur etiam defendere socium. Quod etiam illa expositio corumpat textum patet aperte, cum loquitur expresse de illo qui a socio iniuriam non repellit.

Discipulus: Ad idem plures auctoritates adducas.

Magister: Hoc idem Ambrosius, ut superius est adductum,
 35 asserit manifeste, quia dicit quod tueri “a latronibus socios, plena iustitia est”. Opus autem iustitie tenetur quilibet exercere. Ergo de necessitate iustitie sunt socii defendendi.

Item, idem *ut* habetur dis. 86 c. *Non satis* loquens illi qui opera misericordie proximo tenetur impendere (qualis est non solum
 40 prelatum sed etiam subditum) ait: “si tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat quam vita morituri, non est leve peccatum”. Ex quibus verbis colligitur quod debet quis socium a morte redimere, et per consequens eadem ratione tenetur eum si potest defendere.

45 Item, ista videtur esse sententia Salomonis qui in Proverbiis (secundum beatum Hieronymum in Prologo) parvulum docens, et per consequens non ad prelatum sed ad alium sermonem dirigens, ait: “erue eos qui ducuntur ad mortem, et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses”. Ex quibus verbis colligitur quod
 50 non solum prelati sed etiam alii persecutiones et iniurias patientes defensare tenentur.

27 occidere] interficere An Fi 28–29 tenebantur] tenentur Ly 31 aperte
 ] experte Bb 34 adductum] omitted Bb 38 ut] omitted Bb Fi An Ly 38 illi
 qui] qualiter Ly 40 tempore] sui added Bb Fi An We 41 valeat] valet We
 45 sententia] omitted Ly 45 qui ... proverbii] omitted Bb 46 beatum]
 omitted Ly 46 hieronymum] et added Ly 46 parvulum] carissimum added
 Ly 48 ducuntur] dicuntur Bb 49 ne] non Bb Fi An We Ly

34 1 Dial. 6.37 35–36 col. 897 40–42 col. 301 46 Hieronymus, *Prologus in Bibliam*, in *Biblia Latina cum Glossa Ordinaria* (facsimile reprint of the A.Risch 1480/1481 Strassburg *editio princeps*), Brepols-Turnhout, 1992, vol. II, p. 653b: “in proverbii parvulum docens” 48–49 Proverbs 24:11

Discipulus: Sufficiant ad presens auctoritates iste pro assertionem predicta. Ideo rationes adducas.

Magister: Prima ratio est talis. Qui debent sibi mutuam auxilium, consilium et favorem impendere, et sibi mutuam defensionem tenentur. Omnes autem catholici debent sibi mutuam auxilium consilium et favorem impendere. Tum quia omnes catholici sunt membra unius corporis, membra autem pro se invicem sollicita sunt (1 Cor. 12). Tum quia episcopi quorum unus non est prelatus alterius auxilium mutuam sibi debent impendere, teste Innocentio secundo qui, ut dicitur dis. 90 c. *Precipimus*, ait: “precipimus, ut episcopi, ad solum Deum et salutem populi habentes respectum, omni tepiditate semota, ad pacem firmiter tenendam mutuam sibi consilium et auxilium prebeant, neque hoc alicuius amore vel odio pretermittant. Quod si quis in hoc Dei opere tepidus fuerit inventus, dampnum proprie dignitatis incurrat”. Cui etiam concordat Alexander papa, qui, ut legitur 3 q. 1 c. *Nulli*, ait: “qui autem ex vestro fuerit collegio, et ab auxilio vestro se subtraxerit, magis schismaticus quam sacerdos esse probabitur. ‘Ecce’ (inquit propheta), ‘quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum’. Illi vero non habitant in unum, qui fratrum se solatio subtrahunt”. Ex quibus verbis datur intelligi quod episcopi et sacerdotes quorum etiam unus alteri minime est subiectus, auxilium mutuam sibi debent impendere, et per consequens sibi debent defensionem mutuam congruentem prestare. Ex quo sequitur quod socius socium debet defendere.

52 sufficiant] Sufficiunt Ly 54 mutuam] iuvamen *added* Ly 55 consilium] *omitted* Ly 55 et²] etiam We 55 – 56 defensionem] exhibere *added* We 56 tenentur] impendere *added* Ly 56 autem] Christiani sive *added* Ly 58 autem] *omitted* We 59 non] *omitted* Ly 60 impendere] pendere Bb 61 dicitur] habetur We 61 90] 98 Bb Fi An 63 respectum] illum *added* Ly 64 prebeant] impendant Bb Fi An We 65 pretermittant] permittant Ly 68 vestro¹] nostro We Ly 69 probabitur] comprobatur An Fi probatur Ly 70 propheta] ecce *added* Bb Fi An Ly 70 iucundum] iocundum Bb Fi An We Ly 71 qui] a *added* Ly 72 verbis] *omitted* Bb 75 congruentem] sibi *added* Bb Fi An We

59 † Corinthians 12:25 61–66 col. 315 67–72 col. 506 70–71 Psalms 132:1

Secunda ratio est talis. Magis tenetur socius socium a non suo superiori patientem iniuste defendere quam viri ecclesiastici teneantur defendere sceleratos qui eis minime sunt subiecti. Sed

80 viri ecclesiastici sceleratos et impios ad ecclesiam fugientes, licet eis nullatenus sint subiecti, defendere tenentur. Ergo multo magis socius socium innocentem debet defendere. Minor probatur auctoritate Gregorii qui, ut habetur 23 q. 5 c. *Reos*, ait: “reos sanguinis defendat ecclesia”, ubi dicit glossa: “omnes fugientes
85 ad ecclesiam tenetur defendere ut 17 q. 4 *Reum* et hoc verum est sive rei sint sive non”.

Discipulus: Hoc dicit Gregorius quia viri ecclesiastici ecclesiam tenentur defendere, et ideo tenentur prohibere ne fugientibus ad ecclesiam violentia fiat.

90 **Magister:** Tu aliam causam assignas quam Gregorius quare rei sunt ab ecclesia defendendi, nam Gregorius causam assignans sui dicti immediate post verba predicta subiungit: “ne effusionis sanguinis fiat particeps”, ex quibus verbis colligitur quod ideo viri ecclesiastici debent defendere reos ad ecclesiam fugientes
95 ne homicidii fiant participes. Quia qui non resistit cum potest, consentit, iuxta sanctorum patrum sententias. Ergo consimiliter qui non defendit socium iniuriam patientem, cum possit, iniurie crimen incurrit.

Unde ex hoc tertia ratio sic formatur. Quilibet catholicus ad
100 hoc tenetur sine quo etiam in crimine participat criminoso. Sed qui non defendit, cum potest, socium iniuriam patientem participat in crimine iniuriam inferenti. Ergo socius socium, cum potest, tenetur defendere. Maior est manifesta. Minor auctoritatibus sanctorum patrum patenter ostendi videtur. Ait enim Eleutherius

77 socium] *omitted* An Fi 77 – 78 a...superiori] a suo non inferiori Ly 82 innocentem] nocentem Bb 82 minor] Maior Bb Fi An 85 tenetur] tenentur Bb Fi An We Ly 91 assignans] assignat Ly 92 dicti] cum *added* Ly 99 sic] *omitted* Ly 100 quo] *omitted* An Fi 100 etiam] *omitted* We 103 auctoritatibus] autoritatibus We 104 patenter] *omitted* Ly

83–84 col. 932 84–86 Gloss, s.v. defendat, col. 1338-9 85 col. 817
92–93 col. 932

papa, ut habetur 2 q. 7 c. *Negligere*: “negligere, cum possis per- 105
versos perturbare, nichil aliud est quam fovere. Nec caret scrupulo
societatis occulte qui manifesto facinori desinit obviare”. Eadem
sententia etiam verbaliter ponitur dis. 83 c. *Error*, et 23 q. 3 c. *Qui potest*
ponitur sub hiis verbis: “qui potest obviare et perturbare
perversos, et non facit, nichil est aliud quam favere impietati eo- 110
rum. Nec caret scrupulo societatis occulte qui manifesto facinori
desinit obviare”. Ex quibus colligitur quod qui non resistit iniuriam
facienti eidem communicat in crimine atque favet.

Discipulus: Verba que allegasti de prelati tantummodo debent
intelligi secundum quod notat glossa 2 q. 7 *Negligere*. 115

Magister: Hec tua responsio dupliciter impugnatur. Primo quia
glossa hoc non asserit sed tantummodo dicit quod ista “videtur de
prelati tantum loqui”. Secundo quia perturbare perversos contin-
git dupliciter. Uno modo ipsos pro sua perversitate pena congrua
puniendo, et sic perturbare perversos regulariter solummodo per- 120
tinet ad iudices vel prelatos. Alio modo saltem eis cum expedit
verbis monitoriis resistendo. Et istud spectat ad omnes, glossa
ibidem aperte insinuante quod quilibet tenetur perturbare “id est
prohibere et remove a malo, et hoc cum commode potest illud
facere, alias non peccat qui sic non prohibet”, et subdit: “secun- 125
dum hoc quilibet tenetur prohibere iniuriam a proximo,” et per
consequens proximum saltem verbis si potest debet defendere,
licet non sit prelati ipsius.

105 negligere¹] Negligentia Bb Fi An Ly 105 negligere²] negligentia Bb Fi
An Ly 106 fovere] Bb Ly 108 etiam] omitted Ly 108 23] 27 We 110
favere] fovere Bb Fi An 110 – 111 impietati eorum] omitted Bb Fi An
We 112 quibus] verbis added Ly 115 negligere] Negligentia Bb Fi An
Ly 116 tua] omitted Ly 117 non] omitted Bb 117 ista] ita We 117
videtur] dicens videtur added We 121 vel] et An Fi 121 modo]
exhortatione malum reprobando, et illo modo added Ly 121 cum]
omitted Ly 122 istud] hoc An Fi 124 remove] re Bb 124
commode] commodius Bb Fi An We 125 alias] aliter enim Ly 124
non¹] omitted Fi An Ly

105–107 col. 501 108 col. 293 108–112 col. 898 117–118 Gloss, s.v.
negligere cum possis, col. 709 122–126 Gloss, s.v. deturbare, col. 709

Quarta ratio est hec. Ille tenetur, si potest, defendere socium
 130 iniuriam patientem, qui tenetur corripere et corrigere iniuriam in-
 ferentem, nam corrigendo iniuriari volentem defendit quantum in
 se est ipsum qui esset passurus iniuriam. Sed alii quam iudices
 vel prelati, si possunt, tenentur corrigere iniuriari volentem. Er-
 go si commode possunt, debent defendere illum qui est passurus
 135 iniuriam. Maior evidens esse videtur. Minor multipliciter vide-
 tur posse probari. Primo auctoritate beati Augustini qui in libro
 De verbis Domini (et ponitur 23 q. 4 c. primo) *ait*: “tolleran-
 di sunt quidem mali pro pace, nec corporaliter ab eis recedatur
 sed spiritualiter. Spiritualiter autem exire est facere quod perti-
 140 net ad correctionem malorum, quantum licet pro gradu cuiusque,
 salva pace”. Ubi dicit glossa super verbo ‘pro gradu’: “id est
 pro dignitate, et officio cuiuscunque. Aliter enim debent prelati
 corrigere delinquentes, et alio modo socii. Prelatus corrigit incre-
 pandando et verberando, ut infra, eadem questione, capitulo *Forte*.
 145 Socius vero admonendo et reprobando factum eius”. Ex quibus
 datur intelligi quod non solum prelati sed etiam alii tenentur
 corrigere delinquentes et iniurias aliis facientes, quod etiam
 idem Augustinus, ut habetur 23 q. 5 c. *Non putes*, sentire videtur.
 Ait enim: “non putes, te tunc amare vicinum tuum, quando eum
 150 non cedis”. Et infra: “aut tunc amare vicinum tuum, quando non

129 hec] talis An Fi 132 ipsum] illum We 133 si possunt] *omitted* An
 Fi 134 illum] alium Ly 134 est] esset We 135 – 136 minor ... probari]
omitted Ly 136 beati] *omitted* We 136 in] *omitted* Ly 137 ait] *omitted* Bb
 Fi An Ly 138 quidem] quidam Bb Fi An Ly 138 pro pace] *omitted* Ly
 140 correctionem] correptionem Ly 140 cuiusque] cuiuscunque Bb We
 cuiuslibet Ly 141 pro gradu] pro gradu *added* We 142 cuiuscunque]
 cuiusque Bb 142 aliter] alio Ly 142 enim] tantum modo Ly
 143 et] *omitted* Bb Fi An We Ly 144 et] *omitted* Bb Fi An We Ly 144
 infra] supra Bb Fi An We 145 admonendo] monendo Bb Fi An We Ly 145
 eius] *omitted* Ly 145 quibus] *added* Ly 146 etiam] et *added* Bb 148 – 149
 non ... enim] *omitted* Bb

137–141 c. *Tollerandi*, col. 899 141–145 Gloss, s.v. pro gradu, col. 1296
 144 col. 902 148–151 col. 940

corrigit eum. Non est ista caritas sed languor”. Ex quibus verbis habetur quod vicinus vicinum tenetur corrigere. Item, Anacletus, ut habetur 24 q. 3 c. *Tam sacerdos*, ait: “tam sacerdos quam reliqui fideles omnes summam debent habere curam de hiis, qui pereunt”. Ergo ad omnes spectat corrigere iniuriam inferentes. 155

Discipulus: Scis quod multi hiis diebus tenent doctrinam Thome de Aquino. Quare dic quid ipse sentit de hac re, an scilicet ad omnes spectet corrigere delinquentes.

Magister: Ipse tenet quod sic. Nam 2a 2e, q. 33, articulo 3 dicit sic: “duplex est correctio. Una quidem que est actus caritatis, qui specialiter tendit ad emendationem fratris delinquentis per simplicem admonitionem. Et talis correctio pertinet ad quemlibet caritatem habentem, sive sit subditus sive prelatus”. Et articulo quarto dicit sic: “correctio fraterna, que est actus caritatis, pertinet ad unumquemque respectu cuiuslibet persone ad quam caritatem debet habere, si in eo aliquid corrigibile inveniatur”. 160 165

Discipulus: Non adducas plura ad probandum quod omnes tenentur corrigere iniuriari volentem, sed adhuc proba quod socius tenetur socium iniuriam patientem defendere.

Magister: Quinta ratio pro assertione predicta est hec. Ad eundem spectat malum proximi remove, si potest, ad quem spectat bonum eiusdem, si potuerit, procurare. Sed quilibet tenetur bonum proximi procurare, quia aliter caritatem ad ipsum minime habet. Ergo quilibet tenetur malum alterius remove, si potest, et ita tenetur remove malum iniuriam patientis. Sed sepe hoc non fit nisi ipsum defendendo. Ergo quilibet tenetur alium defendere si potest. 170 175

Sexta ratio est hec. Non minus indiget in periculo constitutus contra volentem iniuriari defendi quam esuriens cibari et sitiens

153 sacerdos²] sacerdotes Ly 157 sentit] sensit Bb Fi An 158 spectet] spectat Ly 161 qui] que Bb Fi An We Ly 161 ad] omitted Bb 163 sive²] sit added Bb We 165 cuiuslibet] omitted Ly 165 quam] quem Bb 166 inveniatur] inveniatur Ly 171 – 173 remove ... proximi] omitted Bb 172 eiusdem] eius Ly 172 potuerit] potest Ly 174 habet] haberet We

153–155 col. 994 159–163 *Summa Theologie*, II-II, 33, 3, Responsio 163–166 *Summa Theologie*, II-II, 33, 4, Responsio

180 potari. Sed quilibet qui potest tenetur esurientes cibare et sitientes
potare si per alium eis minime subvenitur. Ergo quilibet tenetur
alium defendere, si potest, si non appareat alius qui velit et possit
eum defendere.

Discipulus: Adducas exempla pro assertione eadem.

185 **Magister:** Primum exemplum est de Abraham qui, ut legitur
Genes. 14, quamvis non haberet iurisdictionem super captivantes
Loth fratrem suum et alios, tamen non solum Loth defendit sed
etiam irruit super captivantes eosque percussit et reduxit Loth
cum substantia eius.

190 Secundum est de Moyse qui Hebreum percussum ab Egyp-
tio defendit, et occidit Egyptium, ut legitur Exod. 2, de quo
scribit Ambrosius, ut habetur 23 q. 3 c. *Non inferenda*, dicens:
“cum vidisset Hebreum ab Egyptio iniuriam accipientem, defen-
dit ita, ut Egyptium prosterneret”. Et tamen super Hebreos aut
195 Egyptios tunc Moyses nullam iurisdictionem habuit potestatem.
De quo etiam ubi prius Exod. 2 scribitur quod septem filias sa-
cerdotis Madian a pastoribus defensavit, cum tamen neque super
puellas neque super pastores iurisdictionem haberet.

200 Tertium exemplum est de Raab meretrice que, ut habetur Iosue
2, exploratores filiorum Israel abscondendo defendit.

Quartum est de beato Petro qui etiam arma movendo Christum
defendere satagebat (Matth. 26), nec videtur de voluntate defen-
dendi reprehensus a Christo, sed quia hesitare videbatur an Chri-
stus aliter quam per arma poterat defensari, propter quod Christus
205 ipsum acriter increpando dixit: “an putas quia non possum roga-

181 eis] illis Ly 182 alius] aliquis Ly 186 captivantes] capientes Ly 188
etiam] *omitted* Bb 188 captivantes] capientes Ly 190 hebreum] Ebreum
Bb 193 accipientem] recipientem Bb Fi An Ly 194 ita] *omitted* Ly 195
iurisdictionem] iudiciariam We 196 2] 7 Ly 196 septem] *omitted* Ly 197
madian] Madiani Fi 198 haberet] habuit Ly 199 est] *omitted* Ly 201
quartum] exemplum *added* Ly 202 nec] et non Ly 205 putas] putes Ly

185–186 Genesis 14:14–16 191 Exodus 2:11–12 192–194 col. 898 196
Exodus 2:16–17 199–200 Joshuah 2:4 202 Matthew 26:51; John 18:10
205–207 Matthew 26:53

re Patrem meum et exhibebit michi modo plus quam duodecim legiones angelorum”.

Quintum exemplum est de discipulis Damasci qui, ut legitur

Act. 9, beatum Paulum submittendo illum in sporta contra Iudeorum insidias defendebant. Alia quamplura exempla quod alii quam prelati in periculo positos defendebant tam in scriptura divina quam in aliis scripturis auctenticis scribuntur aperte. 210

Capitulum 44

Discipulus: Nolo plures allegationes audire pro assertione predicta, et ideo dic quomodo possunt obiectiones quas feci dissolvi.

Magister: Prima auctoritas Augustini quam allegas non loquitur specialiter de iniuriantibus aliis, sed de delinquentibus in communi. Quia tamen assertores predicti consimiliter dicunt de omnibus peccantibus corrigendis et de passis iniuriam defendendis, ideo ad auctoritatem Augustini predictam respondent dicentes quod in prima parte loquitur Augustinus de hiis qui auctoritatem iudicariam non habentes corrigendo secrete apud delinquentes nequaquam proficerent, sed eos deteriores efficerent. In hoc enim casu non debet aliquis iurisdictionem nullatenus habens corrigere delinquentes. Consimiliter ubi aliquis attemptando defendere patientes iniuriam ipsos defendere non posset et ad deteriora inferentes iniuriam provocaret, deberet defensionem subtrahere. Sed sicut subditi peccant mortaliter si timore temporalia aut humanum favorem perdendi aut propter personale periculum evitandum vel ob aliquod terrenum habendum, socios vel prelatos cum probabiliter putant quod possunt eos a peccato retrahere, negligunt secreto corrigere, ita peccant mortaliter qui cum conve-

206 modo] *omitted* Bb Fi An We Ly 210 quamplura] complura Ly 2 nolo] Volo Ly 3 quas] qua Bb 7 – 8 defendendis] defendendi Bb 10 habentes] habent Ly 13 delinquentes] delinquentem We 13 attemptando] intendendo Ly 16 temporalia] temporalium Ly 17 propter] *omitted* Ly 18 evitandum] **Vgm Va Es:** evitandi Bb An Fi We Ly 20 secreto] secrete We

nienter possunt, ex timore vel cupiditate defensionem in periculis constitutis vel patientibus iniuriam non impendunt.

Discipulus: Estne aliquis doctor modernus qui teneat quod non corrigentes in casu predicto peccantes peccent mortaliter.

25 **Magister:** Thomas de Aquino hoc sentit expresse. Dicit enim 2a 2e, q. 33, articulo 2: “pretermittitur fraterna correctio cum peccato mortali quando scilicet ‘formidatur..iudicium vulgi et carnis excrutiatio vel peremptio’, dum tamen hec ita dominantur in animo quod fraterne caritati preponantur. Et hoc videtur contin-
30 gere quando aliquis presumit de aliquo delinquente probabiliter quod posset eum a peccato retrahere, et tamen propter timorem vel cupiditatem pretermittit”. Ex quibus verbis colligitur quod etiam pro morte vitanda non debet quis dimittere corrigere delinquentem si probabiliter credit quod potest eum per secretam
35 correctionem retrahere a peccato. Ex quo concluditur quod quilibet catholicus debet si potest corrigere inferentem iniuriam, et per consequens defendere iniuriam patientem.

Discipulus: Quid dicitur ad hoc quod accipi in illa obiectione, videlicet, cuius est defendere iniuriam patientem eius est reprimere, et per consequens plectere iniuriam inferentem.
40

Magister: Ista negatur tanquam falsa, quia ad plures pertinet defensio patientium et in periculis positorum, ad quos tamen, quamvis pertineat reprimere iniuriantes cum moderamine inculpate tutele, ad eos tamen non spectat plectere iniuriam facientes,
45 quemadmodum cuilibet licet vim vi repellere cum moderamine inculpate tutele (dis. 1 *Ius naturale*) ad quem tamen non semper pertinet illatam iniuriam vindicare.

21 vel] ex added Fi An Ly 24 peccent] peccant Ly 26 2] quod added Ly 28 hec
] hoc Bb 28 dominantur] dominetur Bb 28–29 in animo] omitted Bb Fi An We
Ly 29 preponantur] preponatur Bb We 32 pretermittit] pretermittat Fi An Ly 32
quibus] verbis added Ly 38 accipi] accipitur Ly 42 patientium] iniurias added
We 45 licet] omitted Bb Fi An We

25–32 *Summa Theologie*, II-II, 33, 2, Ad primum 27–28 Augustine, *De Civitate Dei*, I, 9 (PL 41, col. 22) 46 col. 2

Discipulus: Dic ad secundam obiectionem.

Magister: Ad illam potest dici quod quamvis videns clericum verberari non incurrat excommunicationis sententiam si ipsum, 50
quamvis possit, non defendat, tamen peccat mortaliter si ipsum non defendit cum possit, quod non tantum habet veritatem de clerico verberato sed etiam de laico verberato iniuste, quia ex caritate fraterna quilibet, cum convenienter potest, tenetur alii in omni periculo subvenire, et hec responsio ex glossa super preallegato capitulo *Quante* colligitur, que ait: “videtur peccare omnis 55
qui non defendit alium si potest (23 q. 3 *Non inferenda* et c. ultimo), et si non possit aliter defendere, saltem defendat clamore”, et infra: “si ego qui non habeo aliquam potestatem, video, quod aliquis vult verberare clericum, sive percutere, sine meo consilio, 60
vel auxilio, non credo quod sim excommunicatus si non prohibeo illum, licet alias forte peccem quia ipsum non defendo cum possim”. Ex quibus verbis colligitur primo quod sunt diversi modi defendendi, cum aperte dicatur quod potest quis defendere clamore, et eadem ratione contingit defendere verbis monitoriis 65
monendo inferentem iniuriam quod desistat, quod etiam glossa ibidem asserit manifeste, dicens: “alia est prohibitio sociorum et aliorum, quia illi solummodo admonendi sunt verbis sed non factis vindicando” videlicet iniuriam illatam, licet factis si possint teneantur defendere saltem expositum periculo occultando. Sicut 70

53 etiam] et Ly 54 alii] *omitted* Ly 55 omni] *omitted* Bb 56 quante] Quanto Bb Fi An Ly 56 que] qui Bb 56 omnis] amnis Bb 58 possit] posset Bb Fi An 58 defendat] *omitted* Bb 59 ego] ergo Ly 59 qui] *omitted* Bb Fi An We Ly 59 habeo] habeam Ly 60 vult] voluit Bb Fi An Ly 62 illum] *omitted* Bb Fi An We Ly 63 possim] possum Ly 65 clamore ... contingit] *omitted* Bb 65 defendere] quis defendere Bb Ly *omitted* Fi An 68 quia] qui Bb 68 illi] *omitted* Ly 68 admonendi sunt] monendo Bb Fi An We *omitted* Ly 68 sed] *omitted* Bb Fi An We et Ly 69 videlicet] *omitted* Ly 69 si] *omitted* Bb 69 possint] possunt We

55–56 I Dial. 6.4I 56–63 Gloss, s.v. interpretans, col. 1919 57 col. 898 57–58 c. *Ostendit*, col. 898 66–69 Gloss, *ibid.*

enim secundum Augustinum, ut habetur 23 q, 4 c. *Ipsa pietas*,
 quilibet tenetur alium se volentem occidere liberare et de pericu-
 lo si potest etiam violenter extrahere, ita tenetur quilibet alium
 quesitum occidi de periculo liberare si potest, saltem, si non po-
 75 test aliter, occultando. Sunt ergo diversi modi defendendi alium
 in periculo constitutum.

Secundo ex verbis glosse colligitur quod videns clericum ver-
 berari et non defendens, si potest, peccet, tamen excommunica-
 tionis sententiam non incurrit. Et per hoc respondetur ad rationem
 80 glosse superius allegatam, quia per illam rationem non concludi-
 tur quod non defendens clericum, si potest, non peccat, sed quod
 non incidit in excommunicationis sententiam.

Discipulus: Videtur quod ista ratio non concludit quod non
 incidit in excommunicationis sententiam, nam iudex vel iurisdic-
 85 tionem habens non defendendo clericum, cum potest, incidit in
 excommunicationis sententiam, et tamen nullo predictorum mo-
 dorum participat clericum verberanti, quia nec locutione, nec ora-
 tione, nec in crimine, nec eius mandato clericus verberatur, nec
 auctoritatem prestat, quia plus est auctoritatem prestare quam non
 90 defendere.

Magister: Potest dici quod glossa innuit quod iudex et supe-
 rior non defendendo auctoritatem prestat, et ideo incidit in ex-
 communicationis sententiam.

Discipulus: Hec sententia non videtur sufficiens, quia si iudex
 95 non defendendo auctoritatem prestat, eadem ratione socius non
 defendendo causam vel occasionem prestat. Qui autem causam
 prestat vel occasionem, ita punitur sicut faciens, sicut qui occa-
 sionem dampni dat dampnum dedisse videtur (Extra, *De iniu-
 riis et dampno dato, Si culpa*). Ergo si iudex qui non defendit
 100 clericum verberatum sententiam excommunicationis incurrit, et
 quilibet alius qui non defendit clericum, cum potest, excommu-

⁷⁷ secundo] *gap* An Fi 80–81 concluditur] excluditur Bb Fi An 84 nam] quia Ly 89
 auctoritatem¹] auctoritatem We 91 quod¹] sicut We ut Ly 94 sententia] responsio We 98 extra
 ] *omitted* Bb 99 dato] illato An Fi 100 verberatum] cum potest Ly 100 incurrit] incurrat Ly
 101 cum potest] *omitted* Ly

nicationis sententia innodatur.

Magister: Tu tangis unum motivum fundamentale quorundam dicentium quod quilibet qui potest debet defendere impugnantes papam hereticum, quamvis nesciat papam esse hereticum. 105

Discipulus: Ex quo istud est unum de motivis illorum, maiorem tractatum de isto usque ad illam materiam censeo differendum. Tamen nunc dic breviter quomodo per glossam predictam ad hoc respondere contingat.

Magister: Potest dici quod quamvis sive iudex sive alius qui clericum non defendat, si potest, mortaliter peccat, ex lege tamen nature neuter sententiam excommunicationis incurrit, quia pena excommunicationis solummodo ex iure positivo infligitur. Pene autem iuris positivi sunt restringende et nullatenus ampliande. Et ideo, salva lege positiva, sententia excommunicationis lata per canonem contra non defendentes clericum ad pauciores quantum permittit canon debet extendi. Cum ergo canon predictus *Quante* salvari possit intelligendo ipsum tantummodo de potestatem et iurisdictionem habentibus, qui gravius peccant non defendendo quam alii, de aliis non debet intelligi, licet alii non defendentes clericum, cum possunt, peccant mortaliter. 110 115 120

Discipulus: Dic ad tertiam obiectionem.

Magister: Ad tertiam respondetur quod hec non est vera ‘nulus tenetur ad illud pro quo potest ex pacto pecuniam recipere’. Si quis enim videret alium in articulo extreme necessitatis ex fame, posset licite vendere sibi panem, et tamen si alius non haberet unde emeret vel etiam nollet, teneretur sibi gratis dare panem pro vita sustentanda. Si tamen in necessitate constitutus extrema 125

106 illorum] eorum An Fi 107–108 differendum] deferendum Fi An 108 nunc] tunc Bb 110 sive¹] *omitted* Ly 110 qui] *omitted* Bb Fi An We 111 clericum] clericus An Fi 111 defendat] defenda Bb defendit Ly 111 peccat] peccet Bb We 111 ex] *gap* An Fi 113 ex] de An Fi 117 quante] aperte Ly 119 qui] quod Ly 121 possunt] possint We 121 peccant] peccent Fi An We Ly 122 obiectionem] rationem Ly 125 videret] indigeret Ly 127 teneretur] tenetur We 128 constitutus] *omitted* Bb

haberet unde *emere* sibi necessaria vite ab aliis, a quibus posset
 130 emptione sibi acquirere necessaria *vite*, iste non teneretur sibi
 gratis necessaria exhibere. Sic in proposito licet recipere pecuniam pro defensione socii si socius potest et vult dare pecuniam, vel apparet alius qui potest et vult eum defendere, vel ipse potest defendere semetipsum. Si autem ipse non potest semetipsum de-
 135 fendere, vel non potest aut non vult dare pecuniam pro defensione sua, alius tenetur eum defendere absque pecunia. Poterit tamen postea petere ab eo pecuniam et alius sibi dare tenebitur.

Ad quartam respondet glossa dis. 83 dicens: “patet hic quod
 140 medicus gratis tenetur curare pauperem infirmum, quia plus debet
 valere apud eum vita illius quam propria pecunia ut 86 dis. c. *Non satis*. Sed quid si infirmus dives est et nichil vult dare medico. Nunquid gratis tenetur eum curare. Videtur quod non, cum nemo de suo cogatur facere beneficium, ut 10 q. 2 c. *Precarie*, cum etiam medicus licite potest recipere mercedem, ut 14 q. 5 c. *Non*
 145 *sane*, dico quod tenetur eum curare suis impensis, et si convaluerit repetat expensas, quia utiliter gessit negotium eius”.

Discipulus: Ista videtur michi fortis allegatio pro assertione prefata, quod scilicet quilibet tenetur in periculo constitutum defendere et iuvare, cui tamen repugnare videtur quod glossa allegat
 150 dicens ‘nemo de suo cogatur facere beneficium (10 q. 2 *Precarie*)’. Unde quomodo ad hoc respondetur expone.

129 emere] *omitted* Bb Fi An Ly 129 – 130 a ... vite] *cancelled*
 emere posset, essentque presentes qui vendere vellent necessaria Ly
 130 vite] *omitted* Bb Fi An Ly 130 teneretur] tenetur Fi An Ly 131 in]
omitted Bb 132 socii] sui *added* An Fi 133 apparet] aliquis Ly
 134 ipse] *omitted* Ly 138 83] cap. primo Ly 138 hic] hoc Ly 139
 gratis] *omitted* Bb Fi An We Ly 139 tenetur] debet Bb Fi An We Ly 139
 pauperem] pauperum Bb An 140 – 141 ut ... satis] *omitted* Bb Fi An We
 Ly 141 quid] *omitted* Bb Fi An We Ly 142 eum] ipsum We 142 curare]
 iuvare We 142 videtur ... non] *omitted* Bb Fi An We Ly 143 suo] sua
 Bb 143 10] 18 Bb Fi An Ly 144 medicus] *omitted* Bb Fi An We Ly 145
 impensis] expensis Ly 1 149 tamen] *omitted* Ly 149 allegat] assertit Ly
 138–146 Gloss, s.v. inferas, col. 400 138 Gratian, *dictum ante* c. 1, col. 293
 140–141 col. 300 143 col. 622 144–145 col. 742

Magister: Dicitur quod illa auctoritas truncate allegatur, quia verba illius capituli 10 q. 2 *Precarie* sunt hec: “cum ratio et usus obtineat neminem cui non vult contra utilitatem et rationem cogi de proprio facere beneficium”, que longe aliam sententiam continent quam dicere quod nemo de suo cogitur beneficium facere. Sepe enim lege divina pariter et nature ac etiam lege humana cogitur quis de suo beneficium facere, aliter enim nemo eleemosynam de suo facere alii teneretur, quod legi divine et nature ac etiam humane noscitur obviare. Nemo tamen contra utilitatem suam et contra rationem cogitur de proprio beneficium facere. Non enim dare eleemosynam de proprio est contra rationem nec contra utilitatem spiritualem eleemosynam facientis, licet quandoque sit contra utilitatem temporalem. Sic etiam defendere socium gratis absque mercede temporali non est contra utilitatem saltem spiritualem nec contra rationem, et ideo sepe cogitur quis lege nature et divina tale beneficium aliis gratis impendere.

Discipulus: Ista responsio videtur apparens. Ideo dic qualiter ad quintam instantiam respondetur.

Magister: Respondetur quod regulare est neminem teneri suis stipendiis militare pro persona privata. Fallit tamen in casu, quia si aliquis militando potest salvare vitam alterius qui non potest sibi reddere stipendium, debet propriis stipendiis pro eo militare salvando vitam eiusdem. Si enim miles in bello viderit socium ab adversariis fortiter impugnatum et in mortis periculum constitutum, debet, si potest, non sperando ab ipso stipendium ipsum de periculo liberare.

Discipulus: Miles recipit stipendium a principe pro principe et

154 obtineat] obtineant Ly 155–156 continent] continet An Fi

156 suo] proprio Ly 157 etiam] *omitted* Ly 158 quis] quia Bb 158 enim] ei Ly 159 alii] aliis Ly 160 etiam] *omitted* An Fi 160 contra] *omitted* We 162 est contra] econtra Bb 162 rationem] rationi Bb 164 sic] Sicut Ly 166 spiritualem] defendentis *added* Ly 166 quis] aliquis Ly 169 instantiam] rationem Ly 172 aliquis] quis An Fi 173 militare] *omitted* An Fi 174 viderit] videret An Fi

aliis sibi fidelibus defendendis quando potest. Quare debet absque
 180 stipendio recipiendo a socio ipsum quando expedierit defensare.
Magister: Sicut miles recipit stipendium a principe etiam pro
 aliis comilitonibus quando expedierit defendendis, ita quilibet *re-*
cipit preceptum a Deo et a lege nature pro sociis quando necesse
 fuerit defendendis. Non minus autem obligatur quis ex precepto
 185 divino et lege nature quam ex stipendio recepto a principe. Qua-
 re sicut miles tenetur comilitones defendere quando convenienter
 potest, ita quilibet tenetur socium defendere quando convenienter
 potest.

Discipulus: Dic qualiter ad obiectionem ultimam respondetur.
 190 **Magister:** Respondetur quod quamvis per leges nemo cogatur
 benefacere, tamen sepe per leges cogitur quis bonum facere. Lex
 enim neque divina neque humana cogit benefacere, quia sicut di-
 cit Augustinus post verba que allegasti: “benefacere nemo potest
 nisi elegerit, nisi amaverit, quod est in libera voluntate”. Ex qui-
 195 bus verbis colligitur quod sicut voluntas non potest cogi ita nemo
 potest cogi benefacere. Potest tamen quis cogi bonum facere, et
 quandoque quidem absolute, quandoque autem conditionaliter. Et
 sic per leges divinas et humanas cogitur quis conditionaliter bene-
 facere, scilicet (si voluerit vitare penam temporalem vel eternam)
 200 socium, cum potest, defendere.

Discipulus: Istam responsionem rationabilem arbitror, cui ta-
 men glossa super illo verbo ‘cogimini’ repugnare videtur, cum
 dicit: “qui enim ex timore benefacit, reputatur non facere”. Ex
 quibus verbis colligitur quod aliquis potest benefacere ex timo-

179 sibi] *omitted* Fi An Ly 180 a socio] *omitted* Fi 182 expedierit] necesse fuerit We 182–183
 recipit] recepit Bb Fi An Ly 183 necesse] *necessarie* Bb 185 lege] legis We 186 comilitones]
 comilitonem We 187 quilibet] socius Ly 191 sepe] *vel added* Bb Fi An 192 sicut] *omitted* Ly
 196 facere] *omitted* Ly 196 cogi²] *omitted* An Fi 198–199 benefacere] *omitted* We 199
 eternam] tenetur *added* Ly 202 cogimini] cogitavi Ly 203 enim] *omitted* Ly

192–194 col. 939 202–203 col. 1348 202 In the canon *Ad fidem*, col.
 939.

re, et ita aliquis saltem timore conditionaliter cogitur benefacere, 205
quemadmodum cogitur bonum facere.

Magister: Respondetur quod glossa intentionem textus Augu-
stini expressius habuisset si dixisset: “qui ex timore bonum facit
reputatur non facere”, sicut Augustinus, ut habetur Extra, *De re-*
gulis iuris, dicit: “qui ex timore facit preceptum, aliter quam de- 210
beat facit, et ideo iam non facit”. Potest tamen dici quod glossa
posuit ‘benefacere’ pro ‘bonum facere’. Non est autem dubium
quin leges cogant bona facere et ideo sepe metu legum nonnulli
bona faciunt et ita timore benefaciunt, accipiendo ‘benefacere’
pro ‘bonum facere’. Sed Augustinus aliter accipit ‘benefacere’, 215
quia pro meritorie et ex bona voluntate facere.

Capitulum 45

Discipulus: Allegationes quas supra in diversis capitulis ad-
duxisti ad probandum quod catholici, qui possunt, de necessitate
tenentur papam hereticum impugnantes defendere, tantummodo 5
de scientibus et credentibus papam esse hereticum videntur con-
cludere: quod illi soli, videlicet, qui sciunt aut credunt papam esse
hereticum tenentur de necessitate salutis impugnantes ipsum, si
possunt, defendere. Non autem videntur ostendere quod nescien-
tes papam esse hereticum teneantur defendere ipsum de pravitate
heretica impugnantes. Ideo quid de hoc sentiunt literati propala. 10

Magister: Rationes ille, saltem multe, non tantum de scienti-
bus papam esse hereticum sed etiam de nescientibus, tamen du-
bitantibus, videntur procedere. Unde nonnulli putant quod, sicut
si aliquis de facto a papa catholico appellaret ipsi heresim im-
ponendo, antequam constaret appellationem huiusmodi non esse 15
legitimam esset appellationi deferendum eiusdem, ita si aliqui

211 iam non] non iam Bb Ly 213 cogant] sepe Ly 213 legum] et timore *added* Ly
214 bona faciunt] benefaciunt Ly 214 et ... benefaciunt] *omitted* Ly 214 ita]
omitted We 215 benefacere] *omitted* Ly 216 ex] *omitted* Bb 5–6 concludere]
excludere We 6 videlicet] scilicet Ly 10 propala] propalam Ly 12 etiam] *omitted*
Ly

impugnant papam hereticum, alii catholici nescientes ipsum esse hereticum et ignorantes an impugnantes ipsum veraciter et iuste impugnent, tenentur, si possunt, taliter impugnantes defendere.

20 **Discipulus:** Secundum ista que dicis hic est locus congruus pertractandi conclusionem tertiam illorum qui tenent quod licet appellare a summo pontifice, quam supra cap. 17 recitasti, et nunc iterum replicasti. Ideo pro illa conclusione primo satagas allegare.

25 **Magister:** Quod deferendum sit appellationi a papa catholico pro causa heresis interiecte antequam constet ipsam non esse legitimam multis modis videtur posse probari. Primo autem sic. Non minus est deferendum appellationi pro causa heresis interiecte quam aliis appellationibus pro gravaminibus spiritualibus et levi-
30 bus interiectis, quia appellatio pro causa fidei interiecta spectat ad ius publicum et utilitatem communem, ergo non minori privilegio gaudere debet quam appellatio interiecta pro utilitate privata. Sed aliis appellationibus est deferendum quamvis non constet quod non sunt legitime eo quod causa allegata non est probata. Ergo
35 multo fortius appellationi a papa pro causa heresis interiecte est deferendum dummodo non constet quod non est legitima.

Discipulus: Tardiores exemplis apertis sepe moventur, ideo pone exemplum apertum de appellatione a papa catholico interiecta.

40 **Magister:** Sicut in principio istius materie tibi apertius indicavi tenentes istam assertionem quod appellationi a papa catholico est deferendum antequam constet appellationem non esse legitimam nolunt ad strictissimam significationem ‘appellationis’ artari, sed utuntur nomine ‘appellationis’ quo poterunt largius,
45 scilicet pro provocatione largissime sumpta, imo etiam, si usus permittit, pro recusatione. Intendunt igitur quod appellationi seu

---

21 tenent] dicunt Ly 22 quam] quod Bb Fi An 22 17] 7 Bb 27 multis] multi Bb 27 autem] *omitted* Ly 29 gravaminibus] gravamibus Ly 33 est] *omitted* Bb 45 pro] *omitted* Bb Fi An 45 si] *omitted* Ly

---

22 1 Dial. 6.17 40 1 Dial. 6.18

provocationi a papa catholico, vel etiam recusationi, quando allegatur causa que si esset probata deberet legitima reputari, tali appellationi vel recusationi est omnino deferendum.

Tali modo loquendi supposito, ponatur quod aliquis appellat a papa vel recusat eum, allegando et se velle probare firmiter offerendo quod papa tenuit et asseruit fidem christianam esse falsam et fictam, et ideo papa non potest nec debet officium papatus exercere. Quo posito, dicunt isti quod tali appellationi seu provocationi vel recusationi, quantumcunque causa allegata sit falsa, quia tamen est talis que si esset probata deberet legitima reputari, antequam allegans eam fuerit de calumpnia convictus vel in probatione defecerit, aut per aliam exceptionem legitimam vel alium modum congruum appareat repellendus, tam papa quam alii catholici debent tali appellationi vel recusationi deferre circa talem appellantem vel recusantem, antequam eum malitiose constiterit processisse nichil penitus innovando. Imo pro tempore illo a iurisdictione summi pontificis est exemptus.

Hoc exemplo posito, probatur quod modo predicto tam summus pontifex quam alii tali appellationi vel recusationi deferre tenentur, et primo sic. Secundum leges favore religionis multa statuuntur contra rationem, quod sane intellectum consonum veritati dinoscitur, quia religio christiana maiori favore dinoscitur esse digna quam quecunque causa privata. Ex quo concluditur quod verba iuris in favorem religionis amplianda sunt et nullatenus restringenda, et per consequens omnia iura canonica et civilia in favorem edita appellantis interpretanda sunt largissime quando appellans pro religione christiana et fide catholica se asserit

47 etiam] *omitted* Ly 50 appellat] appellet We Ly 51 recusat] recuset Ly 53 papa] papatus We *omitted* Ly 53 papatus] *omitted* Fi An We 56 tamen] non *added* Bb Fi An 57 calumpnia] et falsitate *added* We 59 quam] omnes *added* We 60 circa] contra We 60 talem] taliter Ly 61 antequam] priusquam Ly 67 statuuntur] constituuntur Ly 67 sane] sano Ly 66 intellectum] intellectui Ly 67 consonum] inconsonum Ly 68 quia] *omitted* Bb autem *added* An Fi 69 quecunque] quacunque Bb 72 – 73 quando] quia Ly

appellare. Constat autem secundum iura canonica et civilia quod
 75 appellationi illius qui pro re alia quam pro fide **appellat**, si talem
 causam allegat que si esset probata deberet legitima reputari, iu-
 dex a quo appellat et alii deferre tenentur. Ergo per eadem iura
 probatur quod appellans a papa allegans quod papa tenet et as-
 serit fidem christianam esse falsam, papa et alii appellationi eius
 80 vel recusationi deferre tenentur, quia si hec causa esset probata
 deberet legitima reputari. Si enim talis appellans probaret legiti-
 me papam tenere fidem christianam esse falsam, papa nec super
 ipsum nec super alium iurisdictionem haberet.

Secunda ratio talis est. Appellationi vel recusationi illius de-
 85 ferendum est (antequam constet eum frustratorie seu malitiose
 procedere) cui licet pro causa quam allegat ab alio appellare vel
 alium recusare, quia sicut omni appellationi vel recusationi le-
 gitime deferendum est ita etiam omni appellationi et recusationi
 quam non constat esse illegitimam deferendum est. Sed catholi-
 90 co licet a papa appellare vel papam recusare si papa asserit fidem
 christianam esse falsam. Ergo si pro causa hac quis appellat a
 papa vel **papam** recusat pro iudice, antequam constet talem
 appellationem vel recusationem non esse legitimam tali
 appellationi vel recusationi deferendum est. Sed non potest
 constare talem
 95 appellationem vel recusationem non esse legitimam nisi constite-
 rit causam allegatam esse falsam. Ergo antequam constet causam
 allegatam esse falsam deferendum est appellationi vel recusationi
 huiusmodi.

---

75 appellat] **Kn:** omitted Bb Fi An We Ly 83 ipsum] istum Ly 83 super] omitted An
 Fi 83 alium] aliquem alium We 84 ratio] est Bb 84 est] Sicut added Ly 84 illius]
 legitime Ly 85 est] ita etiam omni appellationi et recusationi quam non constat
 illegitimam esse deferendum est added Ly 86 cui] et Ly 86 allegat] alleget Ly 87
 recusare] et added Ly 87 sicut] sic Ly 88–89 ita ... est] omitted Ly 91 esse
 falsam] omitted An Fi 91 appellat] vel added Bb 91–92 a ... talem] omitted Ly
 92 papa] papam Bb 92 vel] omitted Bb 92 papam] omitted Bb Fi An Ly 93–95
 tali ... legitimam] omitted Ly 96–97 antequam ... falsam] omitted Ly

Tertia ratio talis est. Si appellationi vel recusationi huiusmodi
 est minime deferendum, aut hoc est quia causa assignata si esset 100
 probata non deberet legitima reputari, aut quia ille a quo *appella-*
tur vel qui recusatur est talis persona a qua pro causa tali appellare
 non licet, vel quia appellans vel recusans est talis persona cui spe-
 cialiter est interdictum a iure ne pro tali causa appellet, vel quia
 appellans vel recusans infra tempus statutum a iure non appellat 105
 vel non recusat, vel suam appellationem vel recusationem ne-
 quaquam prosequitur, vel quia in forma appellationis aliqua que
 deberent inferri obmittuntur. Quia si aliqua appellatio vel recusa-
 tio repellitur, aut est repellenda propter causam non legitimam si etiam
 esset probata, vel propter defectum appellationis aut pro- 110
 secutionis, aut propter obmissionem temporis a iure statuti, vel
 propter conditionem persone a qua appellatur vel recusatur, vel
 propter conditionem persone appellantis vel recusantis.

Sed propter primum non est dicendum quod tali appellationi
 vel recusationi est minime deferendum, quia causa assignata 115
 (quod papa videlicet tenet et asserit fidem christianam esse fal-
 sam) est talis que si esset probata deberet ab omnibus catholicis
 sufficiens et legitima reputari. Nec propter secundum, quia a papa
 si asserit et tenet fidem christianam esse falsam licet appellare,
 imo est ab omnibus catholicis evitandus. Nec propter tertium est 120
 tali appellationi vel recusationi minime deferendum, quia ponat-
 ur quod appellans seu recusans sit bone fame quando appellat
 vel recusat et talis contra quem nichil obici possit, imo ponatur
 quod sit rex vel episcopus aut talis opinionis et fame quod contra
 personam non possit exceptio legitima allegari. Nec propter quar- 125
 tum est tali appellationi vel recusationi minime deferendum, tum

101–102 appellatur] appellat Bb Fi An Ly 104 appellet] appellaret Ly
 108–109 vel recusatio] *omitted* Bb 109 non] *omitted* Ly 111
 obmissionem] emissionem Bb 111 statuti] stat Bb 112 qua] quo Bb 112
 vel¹] que *added* We 114 118 sufficiens] sufficientissima We 126 vel
 recusationi] *omitted* Fi An We a iudice *added* Ly

quia sicut probatum est, tali appellanti vel recusanti non potest
currere tempus, cum non sit simpliciter necesse appellare pro tali
causa, tum quia ponatur quod infra tempus statutum a iure ap-
130 pellet vel recuset et appellationem vel recusationem prosequatur.
Nec propter quintum est tali appellationi vel recusationi minime
deferendum. Tum quia in hoc casu in favorem fidei christiane non
est necesse servare subtilitates iuris, tum quia ponatur quod talis
appellans vel recusans nichil de contingentibus et subtilitatibus
135 iuris obmittat. Patet igitur quod nulla ratio potest allegari quare
tali appellationi sit minime deferendum, quia nec ex parte cause
assignate, nec ex parte appellantis, nec ex parte persone a qua
appellatur, nec ex parte temporis, nec ex parte forme appellationis.
140 Et ita dicendum est secundum istos quod tali appellationi seu
recusationi est deferendum omnino.

Discipulus: Potest dici quod ratio potest reddi quare tali ap-
pellationi seu recusationi est minime deferendum ex parte cause,
quia causa est falsa, eo quod papa est catholicus secundum ca-
sum.

145 **Magister:** Ista responsio frivola reputatur, quia falsitas cause
non impedit quominus appellationi vel recusationi sit deferendum
antequam falsitas sit probata vel offerens se probaturum causam
in probatione defecerit. Aliter enim nunquam esset aliqua appel-
latio reprobanda cui iudex vel alius rationabiliter detulisset, quod
150 tamen constat esse falsum. Si enim iudex iustam contra aliquam
profert sententiam, si ille duxerit appellandum allegans quod sen-
tentia est iniqua, iudex quamvis sciat appellationem esse iniquam

[29 ponatur] ponitur Ly 130 prosequatur] prosequitur Bb Ly Fi
133 servare] observare Ly 134 et] vel An Fi *omitted* Bb 134 subtilitatibus]
omitted Bb 135 igitur] primo Bb Fi An 135 quod] quia Va An Fi 139 istos
] ipsos Ly 141 potest²] dari vel Ly 142 seu recusationi] *omitted* Ly 149
cui] an Ly 151 profert] proferret Ly 152 esse] *omitted* Ly

et causam esse falsam, quia tamen adhuc non est probata causa
esse falsa, nec dum appellans in probatione defecit, iudex appel- 155
lationi sue deferre tenetur, qui tamen postquam de iniqua appel-
latione fuerit convictus exigente iustitia est graviter puniendus.

Discipulus: Alias rationes adducas.

Magister: Quarta ratio pro assertionem predicta talis est. Illius
appellationi vel recusationi est deferendum qui appellat vel recu- 160
sat ex causa que si esset probata deberet legitima reputari, cuius
accusatio et testimonium contra superiorem in eadem causa de-
bet admitti. Sed qui voluerit papam de supradicta heresi accu-
sare vel contra eum testificari, si alias est persona idonea, eius
est accusatio et etiam testificatio admittenda. Ergo si ex eadem 165
causa duxerit appellandum, vel eundem *superiorem* duxerit recu-
sandum, eius appellationi vel recusationi est deferendum. Maior
videtur manifesta quia ex eque levibus causis vel equalibus con-
tingit contra aliquem appellare et recusare ipsum de quibus con-
tingit eum accusare vel contra eum testimonium ferre. Sepe etiam 170
licet aliquem iudicem recusare quando recusans ipsum accusa-
re vel testificari contra ipsum non debet. Minor etiam videtur
certa, quia constat quod papa potest de heresi accusari secundum
iura, et per consequens contingit contra ipsum super heresi testi-
monium ferre, quod maxime veritatem habet si papa tenet fidem 175
christianam esse falsam.

Quinta ratio est hec. Ille cuius appellationi vel recusationi me-
rito non defertur, de appellatione iniqua seu frustratoria vitupe-
randus censetur, quia solummodo appellationi et recusationi fru-
stratorie vel inique est minime deferendum. Sed qui appellat vel

154 dum] etiam Ly 161 et] vel Ly 162 supradicta] predicta Ly 163 alias]
alius Ly 163 testificari] testificare An Fi 163 alias] aliter Fi An alius Ly 165
superiorem] errorem Bb Fi An iudicem Ly 167 videtur] est Ly 167 ex]
omitted Ly 168 de] ex Ly 168–169 contingit] omitted An Fi 169 eum¹]
ipsum An Fi 169 eum²] omitted Bb 169 etiam] enim Ly 170–171
quando ... accusare] omitted Ly 170–171 accusare] accusari Bb 171 non
debet] ut patet Ly 173 contingit] omitted An Fi 173 super] de Ly 174 ferre
] ferri Ly 176 vel] e 178 et] vel Ly

180 recusat papam pro iudice se gerente se offerens probaturum quod
 papa tenet et asserit fidem christianam esse falsam, ante exami-
 nationem cause et antequam vincatur de falsi criminis imposi-
 tionem vel in probatione defecerit, non est vituperandus iuxta sen-
 tentiam sapientis qui, ut habetur Ecclesiastici 11, ait: “priusquam
 185 interrogas, ne vituperes quemquam”. Ergo tali appellationi vel
 recusationi antequam ostendatur iniqua, est deferendum.

Sexta ratio talis est. In dubiis via securior est tenenda (Extra,
De regulis iuris, Estote et Extra, *De homicidio, Ad audientiam*).

Sed deferre appellationi vel recusationi pape ex causa predicta
 190 est via securior, nam ex hoc quod tali appellationi vel recusationi
 defertur nullum periculum imminet, neque fidei christiane neque
 summo pontifici, si est innocens. Si autem talibus appellationi-
 bus et recusationibus esset minime deferendum, magna pericula
 possent fidei catholice imminere. Posset etiam papa absque me-
 195 tu stricti iudicii et pene condigne in catholicis fidei corrumpere
 puritatem. Ergo securiorem viam sequendo in favorem fidei chri-
 stiane, est talibus appellationibus et recusationibus deferendum.

Discipulus: Videtur quod talis via non est securior, quia sum-
 mo pontifici, si talibus esset appellationibus et recusationibus de-
 200 ferendum, multiplicia et magna imminerent dispendia. Posset
 enim quilibet papam catholicum tanquam hereticum recusare, ex
 quo fama summi pontificis multipliciter lederetur, et ipse suam
 innocentiam declarando modis variis vexaretur.

180 se gerente] se gerentem Ly *omitted* We 180 se²] scilicet Ly 180 quod]
 quia Bb Fi An 187 securior] securio Bb 188 de¹] *omitted* An Fi 189 vel] et
 We 190 est] *omitted* Bb 191 nullum] illum Bb 193 et] vel Ly 193 esset]
 est Bb Fi An Ly 194 etiam] enim We 195 in catholicis] catholice Ly 197 et]
 vel Ly 198 est] sit Ly 199–200 deferendum] *omitted* An Fi

184–185 Ecclesiasticus 11:7 187–188 col. 927 188–189 col. 798

Magister: Ista responsio impugnatur, quia talis via non est securior, quod sic probatur. Illa via que est in favorem fidei christiane et non in probabile dispendium summi pontificis innocentis est securior quam illa via que potest vergere in notabile dispendium fidei orthodoxe et in periculosum favorem pape pravitate heretica maculati. Sed deferre huiusmodi appellationibus et recusationibus interiectis ex causa predicta, antequam legitime constet causam esse falsam, est in favorem fidei christiane et non est in probabile dispendium vel periculum summi pontificis innocentis, quia summo pontifici innocenti plurime vie patent omne periculum evadendi. Non deferre autem huiusmodi appellationibus et recusationibus potest vergere in notabile dispendium fidei orthodoxe, et in favorem pape heretici. Poterit enim libere papa hereticus pravitate heretica corrumpere orthodoxos si nemo contra eum est super crimine heresis audiendus. Deferre ergo huiusmodi appellationibus et recusationibus est via securior et ideo est tenenda.

Discipulus: Ista ratio dupliciter videtur deficere. Primo quia, sicut dixi, deferre appellationibus et recusationibus huiusmodi potest vergere in personale periculum summi pontificis innocentis, quia quilibet poterit eum diffamare et multipliciter fatigare. Secundo deficit quia quamvis non sit talibus appellationibus et recusationibus deferendum, non tamen poterit papa hereticus libere pravitate heretica corrumpere orthodoxos, quia si aliqui qui sint minime repellendi eum accusare voluerint de heretica pravitate

206 in] *omitted* Ly 208 in] *omitted* Ly 208 periculosum] periculum et in Ly 208 favorem] favore Bb *omitted* Fi An 209 maculati] maculari Fi 211 est²] *omitted* An Fi 212 probabile] personale Ly 213 omne] esse Bb Fi An 222 sicut] ego *added* Ly

eis non debet audientia denegari.

230 **Magister:** Prima instantia tua frivola multis apparet, quia sicut, quemadmodum notatur **glossa** Extra, *De presumptionibus*, c. *Quia verisimile non est*: “de nemine presumendum est, quod bona sua iacet, supra *De renuntiatione*, c. *Super eo*, et supra *De restitutione spoliatorum*, c. *Sollicite*”, ita de nemine presu-
 235 mendum est quod gratis confusio et totius amissioni honoris ac pene pravitate heretice se exponat. Sed qui appellaret a papa vel ipsum tanquam hereticum recusaret, eidem imponendo quod fidem christianam asserat esse falsam, se confusio perpetue et amissioni totius honoris et pene pravitate heretice exponeret. Ta-
 240 lis enim propter tanti criminis impositionem tante persone omnibus predictis esset dignissimus. Ergo de nemine qui fuerit bone discretionis et fame est presumendum quod tale quid velit mendaciter imponere summo pontifici. Quare quantumcunque talibus appellationibus et recusationibus deferatur, probabile periculum
 245 nequaquam imminet summo pontifici innocenti, quia nullatenus oportet probabiliter formidare quod unquam aliquis tantum crimen summo pontifici innocenti audebit imponere. Et si contingeret quod semel vel bis aliqui ad tantam devenirent insaniam quod mendaciter tale crimen imponerent summo pontifici innocenti et
 250 propter hoc appellarent ab ipso vel recusarent eundem, non essent propter hoc tales appellationes vel recusationes regulariter repellende. Quia sicut in legibus statuendis ita in interpretatione legum

231 glossa] **Kn:** *omitted* Bb Fi An We Ly 232 non est] non Bb Fi An quia sicut Ly 232 quod] quia Bb Fi An We 233 eo] hoc Bb Fi An We Ly 234 spoliatorum] spoliatarum Fi An Ly 238 perpetue] pape Ly 239 heretice] se *added* Ly 240 impositionem] impositione Bb Ly 246 oportet] debet An Fi 248 aliqui] *omitted* An 252 statuendis] stuendis Bb

231–234 Gloss, s.v. concesserit, col. 789 231–232 col. 355 233 col. 104 233–234 col. 280

ea que frequenter et non que raro accidunt sunt pensanda. Quare cum raro vel nunquam accidat quod aliquis appellando vel recusando papam sibi imponat quod fidem abnegaverit christianam, 255 cum ista sit causa que si esset probata deberet legitima reputari, concluditur quod iura que asserunt quod est appellationibus et recusationibus deferendum in quibus assignatur causa que si esset probata deberet legitima reputari, ad appellationem et recusationem pape in qua pro causa assignatur quod papa fidem 260 christianam asserit esse falsam sunt omnimode extendenda.

Secunda instantia tua per rationem quartam autem superius factam refellitur, ubi ostensum est quod cuilibet licet accusare papam de heretica pravitate et eius appellationi et recusationi pro causa heresis est omnimode deferendum, cum minus sit appellare 265 vel iudicem recusare quam accusare eundem.

Capitulum 46

Discipulus: Ex quo allegasti pro assertionem dicente quod deferendum est appellationi seu recusationi pape antequam constet talem appellationem vel recusationem non esse legitimam, quia causa videlicet allegata non est probata licet sit talis que, si esset probata, deberet legitima reputari, peto ut pro assertionem contraria aliquas allegationes adducas. 5

Magister: Quod nescientes et dubitantes talem appellationem vel recusationem esse legitimam eidem deferre non debeant, maxime si papa sciens causam esse falsam non defert eidem videtur posse probari primo sic. Preceptis pape oportet non solum in certis sed etiam in dubiis obedire, cum etiam in dubiis precepto regis 10

254 nunquam] unquam Bb 254 accidat] accida Bb 261 omnimode] omnino An Fi 261 extendenda] Et *added* Ly 262 per] contra Bb Fi An 263 refellitur] repellitur Ly 263 ubi] nam Ly 263 cuilibet] cui We 264 et¹] *omitted* We 265 omnimode] omnino An Fi 5 que] quod Ly 6 deberet] posset We 9 vel recusationem] *omitted* Bb non *added* Ly 9 eidem] eis Ly 10 defert] deferret Ly

- sacrilegi miles debeat obedire, teste Augustino qui, ut legitur 23 q. 1 c. *Quid culpatur*, ait: “vir iustus, si forte etiam sub rege, 15 homine sacrilego, militet, recte potest illo iubente bellare, si, vice pacis ordinem servans, quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei preceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est, ita, ut fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi”. Ex quibus verbis colligitur 20 quod miles regi sacrilego in dubiis obedire tenetur. Ergo multo magis in dubiis est obediendum summo pontifici. Ex quo concluditur quod dubitantes talem appellationem vel recusationem esse legitimam si papa non defert ei et aliis mandat ne deferant, ipsi ei obedire debent.
- 25 Secundo sic. Nulli clerico licet ante tempus sententiae ab episcopo suo discedere (8 q. 4 *Nonne*). Ergo multo magis propter nullam appellationem vel recusationem ante decisionem cause licet catholicis ab obedientia pape recedere. Ergo post recusationem vel appellationem huiusmodi est in omnibus obediendum 30 pape sicut prius. Ergo si papa precipit tali appellationi vel recusationi nequaquam deferre, dubitantes talem appellationem vel recusationem non esse legitimam ei non tenentur deferre. Aliter oporteret catholicos nescientes papam esse hereticum ab obedientia ipsius recedere, quod nullatenus est tenendum.

Capitulum 47

Discipulus: Non puto quod fortiores rationes quam sint iste due pro assertionem predicta valeant inveniri. Ideo plures nequaquam adducas sed dic quomodo respondetur ad istas.

- 5 **Magister:** Ad primam respondetur de dubiis distinguendo. Nam sicut distinguitur de ignorantia, prout legitur 1 q. 4 § *Notandum*, quod alia est ignorantia facti, alia iuris, et ignorantia facti

13 legitur] habetur Ly 14 vir] *omitted* Bb 14 rege] et *added* Bb Fi An We Ly 24 obedire] deferre non We 26 nonne) ... magis] *omitted* Ly 29 vel] *omitted* Bb 31 deferre] differri Bb Fi An We deferri Ly 3–4 nequaquam] non Ly 6 4] c. Crimen *added* Ly 7 alia²] est *added* Ly 7 et] *omitted* Ly

alia est eius quod oportet scire et alia eius quod non oportet scire, et similiter ignorantia iuris alia est iuris naturalis, alia civilis, sic est dubitatio facti et dubitatio iuris. Et alia est dubitatio facti quod 10 oportet scire, alia est facti quod non oportet scire. Et similiter alia est dubitatio iuris quod quis scire tenetur et alia est iuris quod quis non tenetur scire.

Per hoc respondetur ad primam rationem, quod quedam sunt dubia que oportet scire et quedam sunt dubia que non oportet 15 scire. In dubiis autem que non oportet scire est obediendum superiori, et in tali casu loquitur Augustinus in verbis superius allegatis. In dubiis vero que oportet scire non est semper obediendum superiori. Si enim rex vel alius preciperet *adorare* Machometum vel servare legem Iudeorum, quamvis subditus dubitaret tale pre- 20 ceptum esse contra legem Dei et iniquum nullatenus excusaretur a peccato obediendo, quemadmodum Iudei et alii minime excusantur licet nesciant se malefacere. Sic dicunt in proposito, quod si aliquis dubitat an sit obediendum pape precipienti quod tali appellationi vel recusationi minime deferatur, dubitat de illo quod 25 oportet scire et nullatenus dubitare. Quilibet enim capax rationis scire tenetur quod magis favendum est legi divine quam cuicunque mortali, et ideo occurrendum est magis ubi imminet periculum legis divine quam ubi imminet periculum hominis cuiuscunque mortalis. Quare quilibet scire tenetur quod in derogationem 30 et subversionem legis divine nulli oportet obedire prelato. Tenetur etiam quilibet scire quod si non esset deferendum appellationi

---

8 est¹] alia added Ly 8 alia²] est added Fi 9 alia¹ ... iuris²] omitted Fi 10 et¹] alia added Ly 10 est²] omitted Ly 10 – 11 11 alia ... scire²] omitted Ly 12 iuris¹] omitted Ly 12 scire] non added Ly 12 est²] dubitatio added We 13 non] omitted Ly 13 scire] et alia est dubitatio iuris quod quis scire non tenetur added Ly 16 est] semper added We 18 vero] autem We 19 adorare] adorari Bb Fi An Ly 22 quemadmodum] sicut Ly 23 nesciant] non sciant Ly 24 dubitat] dubitet We Ly 27 est] omitted We

vel recusationi huiusmodi antequam constaret eam non esse legitimam, posset legis divinae subversio imminere. Posset enim libere papa hereticus absque resistantia legem divinam subvertere, et introducere sectam catholice fidei adversantem, *quare* quilibet scire tenetur quod tali precepto est minime obediendum. Et ideo si dubitans obediat, a peccato minime excusatur quia dubitat ubi dubitare non debet.

40 **Discipulus:** Omnino videtur irrationabiliter dictum quod quilibet tenetur scire quod tali precepto pape non sit obediendum, cum pauci vel nulli hoc teneant. Ea autem que quilibet scire tenetur noscuntur esse communia quedam que paucis sunt ignota. Ergo non quilibet tenetur scire quod non est obediendum tali precepto
45 summi pontificis. Quod etiam ratione videtur posse probari, quia spectantia ad mores que quilibet scire tenetur vel pertinent ad ius naturale vel ad ius divinum. Ea vero que sunt de iure positivo non quilibet scire tenetur. Sed non obedire tali precepto non pertinet ad ius naturale, quia tunc naturaliter esset notum, nec spectat ad
50 ius divinum quia ius divinum in scripturis sacris habetur. In tota autem scriptura divina nulla de hoc fit mentio, ergo non spectat ad ius divinum.

Magister: Respondetur quod sicut natura humana est corrupta per peccatum, ita etiam cognitio humana in multis per varia vitia
55 quo ad multa penitus est amissa, et ideo si nulli vel pauci tenent quod non est obediendum tali precepto pape hoc ex corruptione accidit vitiorum. Pauci enim vel nulli inveniuntur qui velint pro veritate indignationem incurrere summi pontificis. Si autem summus pontifex hoc teneret, omnes vel multi de hoc nullatenus dubitarent. Si etiam vellent ad conscientiam suam recurrere,
60 invenirent esse tenendum quod nulli mortali est obediendum in subversionem legis divinae, et per consequens quod tali precepto

33 constaret] constet Ly 36 quare] quia Bb Fi An Ly 37 precepto
] pape *added* We 41 sit] *omitted* Bb 42 tenetur] non *added* Bb 43
noscuntur] cognoscuntur Ly 43 communia quedam] contraria his Ly 43
ergo] *omitted* Bb 45 etiam] autem Bb Fi 46 pertinent] pertinet Bb 47
vero] enim We 49 spectat] pertinet Ly 54 etiam] et Ly 56 ex] *omitted*
Bb 60 suam] *omitted* Bb 62 subversionem] subversione Ly 62 quod]
omitted Fi An

pape cum possit esse in subversionem legis divine non est obediendum quoquo modo.

Cum vero dicis quod spectantia ad mores que quilibet scire tenetur, vel pertinent ad ius naturale vel ad ius divinum, dicitur quod verum est aliquo modo. Quia vel sunt principia aut conclusiones iuris naturalis vel divini, aut sequuntur simul ex iure naturali et divino. Et ita est de ista assertione ‘non est obediendum huiusmodi precepto pape’, quia sequitur ex his que sunt de dictamine iuris naturalis et ex aliquibus contentis in iure divino. Quia per rationem naturalem scitur quod quilibet debet preferre legem quam reputat divinam omni mortali. Per legem autem divinam scitur quod lex christiana est lex divina. Ergo per rationem et legem divinam simul scitur quod lex christiana est omni homini preferenda, et per consequens nulli precepto pape in derogationem vel subversionem legis christiane est aliquo modo obediendum, et ita spectat quodammodo ad ius naturale et ad ius divinum.

Cum vero dicis quod non pertinet ad ius naturale quia tunc esset naturaliter notum, respondetur quod non est verum, quia multa spectant ad ius naturale tanquam conclusiones que non sunt naturaliter nota. Cum autem dicis quod de hoc in iure divino nulla fit mentio, respondetur quod de hoc non fit mentio vocaliter in iure divino, in iure tamen divino sicut conclusio virtualiter continetur.

Discipulus: Dic quomodo respondetur ad secundam rationem.

Magister: Dicitur quod non est generaliter verum quod nulli clerico licet ante tempus sententie ab episcopo suo discedere, teste glossa 2 q. 7 c. *Sacerdotes*, que ait: “si prelati sunt heretici,

66 pertinent] pertinet Bb 69 divino] omitted Bb 70 que] qui Ly 70 de] ex Ly 71 divino] et added Ly 75 simul] vel An Fi 79 dicis] probatur Ly 81 tanquam] ad added Ly 82 in] omitted Bb Fi An

90 vel excommunicati, vel non servant canones, vel simoniaci, vel notorii fornicatores, tunc potest recedi ab eis ante sententiam, 19 d. c. *Nulli*, 16 q. ult. c. *Sane*, 32 dis. c. *Nullus*". Ex quibus patet quod licet clericis in casu ante tempus sententie late ab homine ab episcopo suo vel prelato recedere, et ideo etiam 95 quandoque a papa ante sententiam latam ab homine licet discedere.

Discipulus: Ista responsio non videtur apparens, quia quamvis clerico liceat quandoque ante tempus sententie late ab homine ab episcopo suo vel prelato recedere, hoc tamen non licet ante 100 tempus sententie late a iure. Unde si prelati sunt heretici vel excommunicati vel simoniaci vel notorii fornicatores, licet sententia non sit lata contra eos ab homine, est tamen sententia lata a iure. Sed propter appellationem seu recusationem alicuius nulla est sententia lata contra papam, *neque* a iure neque ab homine. Ergo 105 non obstante tali appellatione vel recusatione est pape obediendum sicut prius. Et ita si precipit ne appellationi vel recusationi huiusmodi deferatur, obediendum est.

Magister: Dicitur quod secundum iura et dictamen recte rationis, ante sententiam latam ab homine vel a iure non licet alicui 110 simpliciter a suo prelato recedere. Verumptamen, sicut sepe per appellationem vel recusationem suspensa est iurisdictio alicuius et potestas, vel quantum ad aliquam causam determinatam vel quantum ad omnem causam, ita propter appellationem vel recu-

---

91 ante sententiam] *omitted* Bb Fi An We Ly 91 – 92 19 ... nulli] *omitted* Bb Fi An Ly 92 ult] fin. Ly 92 sane] et *added* Bb Fi An We Ly 92 32] 30 Bb 23 Ly 93 quibus] verbis *added* Ly 94 recedere] discedere We 94 etiam] *omitted* Ly 95 – 96 discedere] recedere An Fi 97 quamvis] licet We 98 ab homine] *omitted* An Fi id est *added* Ly 104 neque ¹] *omitted* Bb Fi An Ly 104 a iure] *omitted* An Fi 105 vel] et Ly 106 vel] *omitted* Bb 107 huiusmodi] *omitted* An Fi 111 appellationem] accusationem Ly 112 quantum] quantam An Fi 113 omnem] communem Bb Fi An

sationem potest potestas pape suspendi quo ad quedam precepta, ne videlicet aliquid precipiat ante decisionem cause in preiudicium appellantis vel etiam recusantis. Et quemadmodum propter appellationem vel recusationem huiusmodi est suspensa potestas pape quo ad precepta in preiudicium appellantis, ita omnes subditi pape scientes appellationem vel recusationem huiusmodi interiectam, licet nesciant causam esse legitimam, absoluti sunt ab obedientia pape quo ad precepta in preiudicium appellantis vel recusantis. Et ideo sicut tunc papa non debet precipere aliquid in preiudicium appellationis vel recusationis huiusmodi, ita subditi sui quo ad hoc sibi nullatenus obedire tenentur.

Capitulum 48

Discipulus: Miror quod dicitur potestatem pape posse suspendi per appellationem vel recusationem cuiuscunque, cum nullus habeat suspendi nisi ab homine vel a iure. Papa autem ab homine suspendi non potest, cum nullus sit eo superior. Nec potest suspendi a iure, quia quicumque suspensus est a iure vel est suspensus a iure naturali vel a iure divino vel a iure positivo. Sed potestas pape per huiusmodi appellationem vel recusationem non est suspensa a iure naturali cum appellationes et recusationes non sint a iure naturali sed ab inventionem humana. Nec est suspensa a iure divino propter idem, nec a iure positivo quia in toto iure positivo de tali suspensione nulla penitus mentio reperitur.

Magister: Isti de vocabulo 'suspensionis' nolunt contendere, et ideo qualitercunque accipiatur in iure, ipsi in hoc casu utuntur nomine 'suspensionis' secundum quod importat potestatem in alium ex causa minime exercendam. Et isto modo dicunt potestatem pape aliquo modo suspensam per talem appellationem vel recusationem, quia scilicet papa de necessitate salutis tenetur non exercere potestatem in appellantem vel recusantem in preiudicium

115 precipiat] precipiant An 115 ante ... cause] aut determinet esse Ly 116 propter] per Fi An We 117 vel] et Ly 118 appellantis] appellanti Bb 120 causam] eam We 121 vel] et Ly etiam *added* We 4 nisi] vel *added* We 6 est¹] *omitted* Bb 6–7 vel ... iure¹] *omitted* Bb 9 et] vel Ly 10 sint] sunt Ly 11 quia] quoniam Ly 13 nolunt] volunt Ly 19 vel] *omitted* Bb

20 dicitur appellacionis vel recusationis ipsius. Et ista suspensio est
a iure nature, quia ex dictamine naturali. Dictat enim ratio natu-
ralis quod si aliquis appellat vel recusat iudicem ex causa que si
esset probata deberet legitima reputari, iudex antequam appellans
vel recusans de malitia convincatur non debet potestatem exerce-
25 re in ipsum in preiudicium appellacionis vel recusationis ipsius.
Et cum dicitur quod appellaciones et recusaciones non sunt a iure
naturali sed ab inventione humana, respondetur quod ex hoc non
sequitur quod talis suspensio non sit a iure naturali. Peccata enim
non sunt a iure naturali, cohibitio tamen peccatorum est a iure
30 naturali pro statu nature corrupte, licet non pro statu nature insti-
tute. Similiter posset dici quod talis suspensio est a iure divino
quia ex iure divino potest ostendi quod papa non debet in ta-
lem potestatem in sue appellacionis vel recusationis preiudicium
exercere.

Capitulum 49

Discipulus: Apparet quod isti per talem suspensionem non
aliud intelligunt nisi quod papa tali appellacioni vel recusacioni
deferre tenetur, ideo obmittamus verbum ‘suspensionis’ et conare
5 probare quod papa tali appellacioni vel recusacioni deferre tenetur,
videlicet appellantem *vel* recusantem propter appellacionem vel
recusacionem nullatenus molestando ante decisionem cause.

Magister: Quod papa teneatur tali appellacioni vel recusacioni
deferre videtur posse probari primo sic. Papa in hiis que sunt ad
10 alterum non debet dominium vel potentiam contra iustitiam vel
misericordiam exercere, iuxta illud beati Petri: “neque ut domi-
nantes in cleris”. Sed si papa appellacioni vel recusacioni huius-
modi non deferat, erga appellantem vel recusantem nec iustitiam

20 ista] ita Ly 26 et²] vel Fi An We 28 naturali] quia sicut licet Ly 28
enim] *omitted* Ly 29 peccatorum] sic *added* Ly 31 dici] *omitted* Bb 31
est] *omitted* Bb 33 potestatem] sic *added* Ly 4 tenetur] et *added* An Fi 4
conare] conaris Fi 6 vel¹] et Bb Fi An Ly 6 propter] per An Fi 11 neque ut
] non Bb Fi An We Ly 12 cleris] clero Bb Fi An Fi We Ly 13
deferat] deferret An Fi We Ly

nec misericordiam sed dominium et potentiam exerceret. Quod non iustitiam patet, quia ad iustitiam minime spectat appellationi vel recusationi non deferre antequam constet eam non esse legitimam. Nec etiam misericordiam, constat, quia nullam facit taliter appellanti vel recusanti, appellationi vel recusationi minime deferendo. Exercet ergo potentiam et dominium absque ratione, imo contra rationem. Ergo dampnabiliter peccat. 15 20

Secundo sic. Si papa non tenetur tali appellationi vel recusationi deferre, aut hoc est quia nulli appellationi vel recusationi pro causa heresis interiecte deferre tenetur, aut quia scit talem appellationem vel recusationem esse iniquam et causam assignatam esse falsam. Non propter primum, quia si causa assignata esset vera, puta quod teneret fidem christianam esse falsam, tali appellationi vel recusationi deferre deberet. Nec propter secundum, quia falsitas cause non impedit quominus debeat quis appellationi vel recusationi deferre, dummodo sit talis que si esset probata deberet legitima reputari. Relinquitur ergo quod papa tali appellationi vel recusationi deferre tenetur. 25 30

Tertio sic. Iudex debet illi appellationi vel recusationi deferre quamvis sciat eam esse iniquam et causam assignatam esse falsam cui alii deferre tenentur. Sed alii a papa tali appellationi vel recusationi deferre tenentur, ergo etiam papa debet deferre eidem. Ad hoc etiam possunt allegari rationes supra cap. 45 inducte. 35

Capitulum 50

Discipulus: Post predicta ad interrogationem quam supra proposui, an scilicet nescientes papam esse hereticum teneantur impugnantibus papam de heretica pravitate defendere, volo redire. Porro quia fundamenta emulorum summi pontificis discutere 5

¹⁷ nullam] misericordiam *added* Ly 28 debeat] deberet Ly 29 deferre] deberet *added* Ly 33 eam] causam Ly 34 cui] et Bb 2 – 3 proposui] posui An Fi 3 scilicet] *omitted* Ly

cupio diligenter, unum autem de fundamentis eorum est quod appellantes, recusantes, accusantes et testificantes contra papam de heretica pravitate, ac adherentes et faventes eisdem sunt a cunctis catholicis etiam nescientibus papam esse hereticum defendendi,
 10 ideo posco ut ostendas quomodo possit probari quod impugnantes papam de heretica pravitate sunt tuendi a cunctis catholicis quibus non constat legitimis documentis quod taliter impugnantes inique procedunt. Volo autem sub nomine ‘impugnantium’ comprehendere appellantes, recusantes, accusantes, testificantes contra pa-
 15 pam et adherentes et prebentes favorem, auxilium, et consilium supradictis et impugnationi eorum. Volo etiam uti nomine ‘defensionis’ largissime, scilicet pro defensione que fit quocunque modo, verbo vel facto vel taciturnitate vel omissione, secundum quod dicitur aliquis alium defendere qui eum non prodit vel non
 20 manifestat.

Magister: Sic acceptis vocabulis ‘impugnationis et ‘defensionis’, quod omnes catholici teneantur defendere impugnantes papam etiam catholicum de pravitate heretica antequam constet legitimis documentis eos malitiose procedere, ostenditur
 25 primo quadam ratione que facta est prius cap. 44, que talis est. “Qui occasionem dampni dat dampnum dedisse videatur” (Extra, *De iniuriis et dampno dato, Si culpa*). Ergo similiter qui occasionem persecuendi vel molestandi vel iniuriandi dat, persecutionem vel molestiam vel iniuriam intulisse videtur. Sed non

---

⁷ et] *omitted* We 9 etiam] et An Ly 10 quomodo] *omitted* An 11 papam] etiam *added* Bb 11 quibus] quando Fi Ly 13 procedunt] procedant We 15 et³] *omitted* Bb Fi An 17 fit] a *added* Bb Fi An 17 quocunque] quomodocunque We 18 modo] *omitted* We 18 omissione] commissione An Fi 19 prodit] producit Ly 21 impugnationis] impugnantium We 22 – 23 impugnantes] *omitted* An Fi 26 videatur] videtur dinoscitur Bb dinoscitur An Fi We videtur Ly 27 dato] illato An Fi 28 vel¹] et An Fi Ly

defendens impugnantes papam de heretica pravitate, cum potest, 30
 occasionem persequendi vel molestandi vel iniuriandi dat, quia
 si defenderet, ex quo potest, persecutionem vel molestiam vel
 iniuriam illatam vel inferendam excluderet. Ergo talis non defen-
 dens predictos predicta intulisse videtur vel dinoscitur. Sed nullus
 debet impugnantibus papam de heretica pravitate antequam 35
 constiterit eos malitiose procedere, persecutionem aut molestiam vel
 iniuriam irrogare. Ergo quilibet qui potest eos tenetur defendere.

Discipulus: Dare occasionem dampni vel persecutionis aut
 iniurie aut nocumenti contingit dupliciter, scilicet aut positive ali-
 quid agendo vel loquendo, vel negative, scilicet aliquid omittendo 40
 do. Qui primo modo dat occasionem dampni dampnum dedisse
 videtur, et reprehensibilis reputatur. Qui autem dat occasionem
 dampni vel persecutionis vel nocumenti vel molestie sive iniurie
 aliquid omittendo, non videtur dampnum vel molestiam intulisse,
 nec culpabilis est censendus. Tunc enim quicumque non iuaret 45
 alium vel non ditaret, et ex hoc accideret dampnum alterius, videretur
 dampnum dedisse et esset reprehensibilis iudicandus, quod
 est nimis durum.

Magister: Ista responsio assertionibus sanctorum patrum obvia-
 re videtur, quia ipsi intelligunt quod non solum dampnum dat qui 50
 occasionem dampni dat aliquid faciendo vel loquendo, sed etiam qui
 occasionem dampni dat aliquid omittendo, et quod inde tenetur
 saltem in conspectu Dei. Hoc auctoritatibus multis videtur posse
 probari. Gregorius enim nonus, ut legitur Extra, *De iniuriis*
et dampno dato, Si culpa, ait: “si culpa tua datum est dampnum 55
 vel iniuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut

33 inferendam] inferentem An 33 talis] omitted We 34 predictos predicta]
taliter papam de pravitate heretica impugnantes cum potest
persecutionem vel molestiam vel iniuriam We Vc* Ba 34 videtur ...
 dinoscitur] dinoscitur We 39 scilicet] omitted Ly 40 scilicet] omitted Ly 43
 molestie] moleste Bb 45 censendus] tenendus Ly 56 aliis] alii Bb 56
 forte] ferre Bb Fi An Ly 56 tulisti] distulisti Ly

hec imperitia tua seu negligentia evenerunt, iure super hiis satisfacere te oportet. Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere vel iacturam”.

- 60 Ex quibus verbis colligitur evidenter quod non solum dampnum intelligitur dare qui verbo vel facto occasionem dampni dat sed etiam qui per negligentiam aliquid omittendo occasionem dampni dat intelligitur dampnum dare, et ex hoc culpabilis iudicatur. Item, qui occasionem mortis dat solummodo aliquid omittendo
 65 reus homicidii iudicatur, teste Ambrosio qui, ut habetur dis. 86 *Pasce*, ait: “quisquis enim pascendo hominem servare poteris, si non paveris, occidisti”. Ergo consimiliter qui occasionem dampni vel nocumenti dat solummodo aliquid omittendo huiusmodi dampnum vel nocumentum dare videtur, et exinde reus et culpabilis
 70 est censendus.

- Discipulus:** Quamvis allegationes iste magnam apparentiam videantur habere, non video tamen quod generaliter qui occasionem dampni dat aliquid omittendo sit culpabilis iudicandus, cum etiam absque culpa possit quis occasionem dampni dare aliquid
 75 faciendo (23 q. 5 c. *De occidendis*). Et ita ex hoc quod aliquis non defendat papam de heretica pravitate impugnantem, quamvis ex hoc quod non defendit sequatur dampnum vel nocumentum eorum, non potest inferri quod talis non defendens sit culpabilis reputandus.

- 80 **Magister:** Istam responsionem vel obiectionem nonnulli nituntur excludere. Ad cuius evidenciam predictae regule, scilicet ‘qui occasionem dampni dat etc.’, intellectum exponunt. Et primo quidem quando aliquis dat occasionem dampni solummodo aliquid omittendo, secundo quando quis dat occasionem dampni

---

57 hec] hoc Bb Fi An Ly 57 evenerunt] evenerit Bb Fi An Ly 59 tuo] inde added Bb Fi An Ly 63 dampnum] omitted An Fi 68 solummodo] solum An Fi 68 huiusmodi] hic Ly 70 censendus] tenendus Ly 71 iste] omitted An Fi 74 etiam] et Bb 74 quis] aliquis Bb 76 defendat] defendit Ly We eos qui added Ly 76 impugnantem] impugnant Ly 77 sequatur] sequitur Ly 81 predictae ... scilicet] predictiones Bb 83 quidem] quidam Ly

aliquid faciendo vel loquendo. Quantum ad primum dicunt quod 85
 si aliquis occasionem dampni dat solummodo aliquid omittendo, aut
 tenetur illud facere, et tunc ex tali omissione tenetur et cul- pam
 incurrit. Hinc in Exodo legitur, et recitatur Extra, *De iniuriis*
et dampno dato, c. *Si bos*: “si bos alienus cornupeta esset ab heri
 et nudius tertius, et non custodivit eum dominus suus, reddet bo- 90
 vem pro bove”, ubi dicit glossa super verbum ‘non custodivit’:
 “supple, et alterius bovem occiderit, unde tenetur, quia culpa si-
 ve negligentia ipsius dampnum datum est, qui debuit diligentiam
 adhibere”. Ex quibus datur intelligi quod ideo dominus bovis non
 custodiendo tenetur si bos suus dampnum fecerit, quia 95
 debuit diligentiam adhibere ex quo scivit bovem suum cornupe-
 tam. Si autem aliquis dat occasionem dampni solummodo ali-
 quid omittendo, si non tenebatur facere quod omisit, quaecun-
 que dampnum acciderit ex occasione data, ille qui occasionem
 dampni dedit est immunis a culpa. Quod Exodi 21 lex divina in- 100
 sinuare videtur, ubi sic legitur: “si bos cornu petierit virum aut
 mulierem, et mortui fuerint, lapidibus obruetur et non comedentur
 carnes eius dominusque bovis innocens erit, quod si bos cornupe-
 ta fuerit ab heri et nudius tertius et contestati sunt dominum eius
 nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem, et bos lapidi- 105
 bus obruetur et dominum illius occident”. Ex quibus verbis datur

87 tenetur et] *omitted* Ly 88 in] *omitted* An Fi 89 si bos¹] *omitted* Bb Fi
 An We Ly 90 custodivit] custodierit Bb Fi An We Ly 90 suus] eius Bb Fi
 An We Ly 91 verbum] verbo We 91 custodivit] custodierit Bb Fi An Ly
 93 ipsius] *omitted* Bb Fi An Ly 94 adhibere] exhibere Ly 94 quibus]
 verbis *added* Ly 95 suus] suum Bb Fi We Ly 97 aliquis] quis Ly 101 cornu]
 cornupeta Ly 101 petierit] percusserit Ly 103 dominusque] dominus quoque
 Bb Fi An We Ly 105 recluserit] recluserit Bb Fi An We incluserit Ly 105
 occideritque] occiderit Ww 105 aut] et Ly 106

88 Exodus 21:36 88–91 cols. 878-79 91–94 Gloss, s.v. non custodivit,
 col. 1852 101–106 Exodus 21:28-29

intelligi quod si ex non reclusionem bovis quando dominus ipsum recludere non tenetur mors viri vel mulieris acciderit, domino non recludenti minime imputatur. Et ita qui occasionem dampni dat

110 aliquid omittendo quod facere non tenetur culpabilis minime iudicatur.

Secundo dicunt quod si quis dat occasionem dampni aliquid faciendo, aut dat operam rei licite aut rei illicite. Si rei illicite, omne dampnum quod sequitur ei imputatur. Si dat operam rei li-
115 cite aut adhibet diligentiam quam debet, et sibi nullum dampnum quod sequitur imputatur. Aut non adhibet diligentiam debitam et tunc dampnum quod sequitur sibi imputatur.

Discipulus: Ista valde rationabilia michi videntur, sed non video quomodo ad propositum debeant applicari.

120 **Magister:** Nonnullis apparet quod demonstrative potest ostendi quod impugnantes papam de heretica pravitate sunt a catholicis defendendi. Ut tamen ratio eorum magis appareat, probant primo istam conclusionem: quod videlicet taliter impugnantes papam de heretica pravitate si queruntur vel ducuntur ad mortem sunt a
125 morte corporali per catholicos, si valuerint, liberandi. Et ex ista conclusione inferunt quod ab omni persecutione et periculo sunt a catholicis eruendi.

Discipulus: Proba primo quod tales sunt a morte corporali liberandi.

130 **Magister:** Hoc ostenditur auctoritate Salomonis que allegata est supra, qui ait: “erue eos qui ducuntur ad mortem etc.” Hoc etiam Augustinus, ut legitur 23 q. 4 c. *Ipsa pietas*, videtur asserere manifeste, dicens quod si duo fuerint in domo ruitura, si possumus ambos liberare tenemur, quia ut dicit ibidem: “nisi fa-

107 dominus] *omitted* Bb 108 acciderit] accidit Ly 108 domino] dominus An Fi 115 et] *omitted* Ly 116 aut] Si autem Ly 116 et] *omitted* Ly 117 sibi] ei Ly 120 magister] Per ista *added* We 122 primo] igitur Bb Fi An 126 persecutione] perse Bb 131 qui¹] sic *added* Ly 132 etiam] *omitted* Ly 134 possumus] possumus Bb 134 nisi] si An Fi

ceremus, non immerito crudeles iudicaremur". Si etiam duo fuerint in aliqua domo ruitura et neuter vult exire, sed unus vult necare seipsum si alter fuerit liberatus, illum unum a morte liberare debemus. Similiter si multi essent in domo ruitura et si unus solus liberaretur omnes alii seipsos precipitio vellent occidere, illum unum eruere debemus. Igitur quilibet tenetur alium etiam invitum et nolentem liberare a morte, si potest, etiam si ob talem liberationem unius alii vellent seipsos occidere. Ergo multo fortius, si quis invite et iniuste trahitur ad mortem, alii qui possunt eum a morte liberare, tenentur. Ex quo sequitur quod qui possunt debent quesitos ad mortem defendere, et ita si quis vult impugnantes papam de heretica pravitate querere ad mortem, catholici qui possunt, vel armis resistendo si competit ipsorum personis, vel querentes eos ad mortem verbis monitoriis aut increpatoriis aut supplicatoriis et aliis modis quibus possunt, a tanta nequitia compescendo, vel quesitos ad mortem occultando vel non tradendo, eos debent defendere. 135
140
145
150

Discipulus: Per istam rationem quicumque videret latrones et homicidas ac alios malefactores dampnatos a iudice duci ad mortem eos si posset liberare deberet.

Magister: Ad istam instantiam respondetur quod secus est de illis qui servato ordine iudiciario condemnantur ad mortem et de illis qui absque cause cognitione propter hoc quod volunt superiorem impugnare pro causa *pro* qua licet superiorem impugnare mortis periculo exponuntur. Primi enim non sunt liberandi quia semper presumitur pro his que fiunt a iudice et pro sententia eius, nisi fuerit legitime reprobata vel per appellationem 155
160

135 non immerito] *omitted* Bb Fi An We Ly 136 sed] si Ly 137 necare] interficere Ly 140 debemus] deberemus Bb An 140 etiam] *omitted* Bb 141 si²] *omitted* Fi 143 trahitur] traditur Fi 148 aut increpatoriis] *omitted* Ly 149 et] vel We 155 instantiam] *omitted* Ly 156 condemnantur] condempnatur An 156 de] *omitted* Bb 157 cause] *omitted* An Fi 158 – 159 pro ¹ ... impugnare] *omitted* Ly 158 pro²] *omitted* Bb Fi An Ly 159 liberandi] a morte *added* Ly

vel per alium modum congruentem suspensa. Et ideo tales dampnati non sunt a morte liberandi nisi a sententia iudicis legitime appellatum existeret. Tunc enim liberandi essent ab illo qui pos-

165 set. Secundi vero liberandi sunt ab illis qui convenienter possunt. Et ideo si papa mandaret aliquos capi et duci ad mortem propter hoc quod eum de pravitate heretica impugnare nituntur, liberandi essent, quia in hoc casu presumendum esset pro impugnantibus papam et non pro papa.

170 Quod autem presumendum esset pro impugnantibus papam ostenditur. Quia sicut unusquisque presumitur bonus nisi probeatur contrarium, ita de quolibet presumendum est quod bene agit illa que agit nisi contrarium constiterit per legitima documenta.

Et ideo si quis facit illud quod bene fieri potest, presumendum

175 est quod bene facit antequam contrarium constiterit, quia ea que bene et male fieri possunt, in meliorem partem interpretanda sunt. Cum ergo possibile sit quod aliquis rite et iuste ac veraciter impugnet papam de heretica pravitate, presumendum est de quolibet impugnante papam de heretica pravitate quod rite et iuste

180 faciat antequam constet contrarium. Pro impugnantibus ergo papam de heretica pravitate presumendum est, antequam legitimis documentis constiterit quod malitiose impugnant et inique.

Quod autem non sit presumendum pro papa qui ante iudicium preciperet taliter impugnantem neci tradi vel etiam carceri mancipari aut alias dure tractari, probatur. Nam non est presumendum

185 pro illo qui iudicium subterfugit, imo presumendum est contra illum (Extra, *De presumptionibus*, *Nullus* et 11 q. 1 *Christianis*
 162 per] *omitted* An Fi 162 congruentem] convenientem We 163 a morte] *omitted* An Fi 163 legitime] *omitted* Ly 164 qui] *omitted* Bb 165 secundi] Si Bb Fi An 166 et²] vel An Fi 167 impugnare] pro causa pro qua licet superiorem impugnare *added* Ly 173 illa ... agit] *omitted* Ly 175 facit] faciat We 179 iuste] hoc *added* We 181 pravitate] impugnantem *added* Ly 182 quod] non *added* Ly 186–187 contra illum] contrarium Ly 187 11] 5 An 187 christianis] Christianus Ly

187 col. 254 187–188 col. 629

et 3 q. 9 *Decernimus* et dis. 74 *Honoratus*). Sed papa qui mandaret taliter impugnantes ipsum neci tradi vel dure tractari, iudicium subterfugeret. Ergo non esset presumendum pro illo sed contra ipsum. 190

Discipulus: Iste allegationes dupliciter videntur deficere. Primo quia pro illo est minime presumendum qui iudicium subterfugit quando tenetur stare iudicio. Papa autem non tenetur stare iudicio. Ergo si iudicium subterfugit non est propter hoc presumendum contra ipsum. Secundo deficiunt quia non est presumendum pro illo qui presumitur ex invidia et non ex caritate procedere. Sed qui papam de heretica pravitate impugnaret presumendum esset quod non ex caritate sed ex invidia impugnaret, quemadmodum presumitur accusationem fieri potius causa invidie quam caritatis (6 q. 1 c. *Si omnia* in textu et glossa et 2 q. 6 *Decreto* in glossa et 2 q. 7 *Si quis episcopus*, ubi canon notat accusationem illaudabilem actionem). Ergo pro impugnantibus papam de heretica pravitate nullatenus est presumendum, sed presumendum est contra eos sicut contra detractores. 195 200 205

Magister: Ad primam istarum instantiarum nonnulli respondere nituntur dicentes quod papa tenetur stare iudicio si appa- ruerint aliqui, qui legitima exceptione repelli non possunt, qui eum voluerint de pravitate heretica accusare. Cum enim, ut dicunt, constet aperte quod papa potest de heresi accusari, patenter inferitur quod aliqui sunt qui valent papam de heresi accusare. Ex quibus sequitur evidenter quod papa in tali casu iudicio stare te- 210

188 *decernimus*] *Decrevimus* An Ly 188 *honoratus*)] *Honoratis* Bb Fi An We Ly 189 *ipsum*] *omitted* An Fi 190 *pro*] *de* Bb Fi An 190 *illo*] *ipso* We eo 192 – 193 *primo*] *omitted* Ly 194 *stare*¹] in *added* Ly 194 *stare*²] in *added* Ly 199 *ex*²] *omitted* An Fi 201 *et*¹] in *added* An Fi 201 – 202 *et*² ... glossa] *omitted* Ly 203 *pro*] *omitted* Bb 204 *pravitate*] *pravitatem* Bb 210 *papa*] *omitted* Ly 210 *potest*] *dicit* Bb 212–213 *tenetur*] *videtur* Fi

188 col. 531 188 col. 264 201 col. 555 201 Gloss, s.v. *invidie*, col. 799 201 col. 469 201–202 Gloss, s.v. *emulorum*, col. 659 202–203 col. 500

- netur, et ideo si iudicium subterfugit reddit se suspectum, et est contra ipsum merito presumendum.
- 215 Ad secundam dicitur quod non est semper presumendum quod impugnans papam de heretica pravitate, sive appellando, *sive recusando*, sive accusando, sive testificando, causa invidie moveatur. Nec est semper presumendum quod accusatio ex invidia non ex caritate procedat. Imo nisi apparuerit aliquod indicium invidie
- 220 speciale, presumendum est quod accusatio ex caritate fiat, cum accusare etiam prelatum, circumstantiis debitis observatis, ad rectitudinem et Dei timorem pertineat, teste Gregorio qui, ut legitur 2 q. 7 c. *Sicut*, ait: “sicut laudabile discretumque est reverentiam et honorem exhibere prioribus, ita rectitudinis et Dei timoris est,
- 225 si qua in eis sunt que indigent correctione, nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus morbus invadat, si languor non fuerit curatus in capite”. Ex quibus verbis datur intelligi quod non est presumendum statim accusationem prelati fieri ex invidia, sed ex zelo boni communis.
- 230 Ad allegationes tuas respondet glossa 2 q. 7 c. *Si quis episcopus*, super illo verbo “*illaudabilis*” dicens: “vel dic illaudabilem quo ad vulgi opinionem. Nam presumitur alias quis bono zelo accusare, ut Extra, *De dolo et contumacia*, c. *Veritatis est verbum*. Ex caritate enim debet provenire accusatio (Extra, *De accusationibus*, c. *Si quis episcopus*) et qui accusat publice salutis custodiam gerit, ut Cod., *De famosis libellis, lege una*”. Ex quibus verbis colligitur quod non semper presumendum est accusatio-

216–217 sive recusando] *omitted* Bb Fi An Ly 217–218 moveatur] movatur Bb
 222 pertineat] pertinet Bb 223 laudabile] et *added* Ly Va 223 discretumque]
 discretum Bb Fi An Ly 225 qua] contra Bb que Ly 225 indigent] indiget Bb 225
 correctione] correptione Bb 225 dissimulatione] dissimulationem Bb 229 boni
 communis] caritatis Ly 231 illaudabilis] illaudabile Bb Fi An Ly 232 alias]
 aliter Bb Fi An 233 ut] vel Bb 234–235 accusationibus] detractoribus We 236 ut
 ] u Bb

223–227 col. 499 230–236 Gloss, s.v. illaudabilis intentionis, col. 708 233
 col. 296 234–235 col. 733

nem fieri ex invidia. Imo si accusans fuit hactenus bone fame, nec apparet quod fuerit inimicus accusati, nec facile litigans, nec vilis aut levis persona, sed omni suspicione carens, presumendum est 240 quod bono zelo accusare proponat. Et consimiliter est dicendum de impugnantibus papam de heretica pravitate. Non est enim verisimile quod aliquis bone fame et opinionis, mansuetus et humilis, litigia minime querens, discretus et providus, se velit periculis infinitis exponere papam de pravitate heretica impugnando, nisi 245 conscientia urgeatur. Quare presumendum est antequam contrarium appareat quod impugnans papam de heretica pravitate, et per consequens confusione perpetue, imo pluribus mortibus et mortis periculis se exponens, zelo fidei orthodoxe quam vite corporali videtur facto proponere moveatur. Et ideo omnes impugnantes 250 papam de heretica pravitate, antequam constiterit legitimis documentis quod malo zelo moventur, sunt a catholicis qui possunt, defendendi, qui etiam eis zelo fidei orthodoxe prout statui et officio cuiuslibet congruit, tenentur impendere consilium, auxilium, et favorem. Et similiter si taliter impugnantes fuerint deprehensi 255 malo zelo moveri, quia vel de falsitate convincuntur vel in probatione eorum que imponunt pape deficiunt, sunt acerrime puniendi et videtur quod essent curie seculari tradendi. Patet igitur secundum istos quod si impugnantes papam de heretica pravitate queruntur ad mortem, sunt a catholicis defendendi. Ex quo infertur 260 quod etiam sunt ab omni persecutione et periculo liberandi, quia consimilis ratio videtur quod sint liberandi a maiori periculo et minori.

238 fuit] sit Ly 242 enim] autem Ly 245 exponere] *omitted* Bb
 248 mortibus] *omitted* Ly 248 et] *omitted* Ly 252 moventur] moveantur Ly
 253 eis] eius Ly 253 statui et] statim ex Ly 255 similiter] consimiliter
 Ly 256 vel¹] *omitted* Ly 259 pravitate] pravitates Bb 261 – 262 quia
 consimilis] consimiliter et eadem Ly 262 videtur] *omitted* An Fi 262 quod
 ] et *added* Ly